

A tropical beach scene with palm trees, white sand, and a city skyline in the background. The sky is blue with some clouds. The text is overlaid on the right side of the image.

Katarzyna Wizła-Lin

Różnorodność
językowa
wyspy Hajnan

**Różnorodność językowa
wyspy Hajnan**

Katarzyna Wizła-Lin

Różnorodność językowa wyspy Hajnan



Poznań 2024

Projekt okładki
Wydawnictwo Rys

Zdjęcie na okładce:
Katarzyna Wizła-Lin
Brzeg wyspy Hajnan

Recenzja:
dr Kamil Burkiewicz

Copyright by:
Katarzyna Wizła-Lin

Copyright by:
Wydawnictwo Rys

Wydanie I
Poznań 2024

ISBN 978-83-68006-37-7

DOI 10.48226/978-83-68006-37-7

Publikacja wydana na podstawie pracy magisterskiej napisanej
na Wydziale Neofilologii
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
pod kierunkiem prof. UAM dr. hab. Norberta Kordka
kierunek studiów: Sinologia

Wydanie:



Wydawnictwo Rys
ul. Kolejowa 41
62-070 Dąbrówka
tel. 600 44 55 80

e-mail: tomasz.paluszynski@wydawnictworys.com
www.wydawnictworys.com

Spis treści

Wstęp	7
1. Chińskie języki i dialekty	11
1.1. Język a dialekt	11
1.2. Dialekt a 方言 <i>fāngyán</i>	13
1.3. Sytuacja językowa w Chinach	15
1.4. Sytuacja językowa na Hajnanie	20
1.5. Chińska polityka językowa	22
2. Języki chińskie	25
2.1. Minnan (闽南语 <i>Minnányǔ</i>)	25
2.2. Maihua (迈话 <i>Màihuà</i>)	30
2.3. Yue (粤语 <i>Yuèyǔ</i> – kantoński)	31
2.5. Junhua (军话 <i>Jūnhuà</i>)	37
2.6. Fumahua (付马话 <i>Fùmǎhuà</i>)	37
2.7. Język putonghua na wyspie Hajnan	38
3. Języki niechińskie	39
3.1. Lingaohua (临高话 <i>Língāohuà</i>)	39
3.2. Hlai (黎语 <i>Líyǔ</i>)	44
3.3. Jiamao (加茂话 <i>Jiāmàohuà</i>)	49
3.5. Cunhua (村话 <i>Cūnhuà</i>)	51
3.6. Język kim mun	53
3.7. Tsat (回辉语 <i>Huíhuīyǔ</i>)	60
Podsumowanie	65
Bibliografia	69

Wstęp

Niniejsza publikacja nigdy by nie powstała, gdyby autorka nie miała szansy spędzić roku na Hajnanie w ramach stypendium językowego. Tematem książki jest różnorodność językowa wyspy Hajnan. Przed wyjazdem na stypendium autorka wiedziała tylko o istnieniu jednego języka na Hajnanie, a mianowicie hainan minyu (海南闽语 *Hǎinán Mǐnyǔ*), podczas pobytu na wyspie zauważyła kilka innych języków, a po przeanalizowaniu źródeł zawartość pracy obejmuje kilkanaście języków.

Celem monografii jest popularyzacja wiedzy na temat mniej znanych języków Chin, a konkretnie języków wyspy Hajnan. Dołożono wszelkich starań, aby treść była zrozumiała zarówno dla sinologów, jak i szerszego grona czytelników. Z tego względu w rozdziale pierwszym przedstawiono podstawowe informacje na temat sytuacji i polityki językowej Chin. Sinolodzy mogą więc pominąć ten rozdział i zapoznać się z dwoma pozostałymi. Wedle najlepszej wiedzy autorki w Polsce i prawdopodobnie również za granicą brakuje publikacji ukazującej różnorodność językową wyspy Hajnan poprzez przedstawianie poszczególnych języków, które są tam używane. W związku z tym warto podjąć ten temat.

Publikacja składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy to rozdział teoretyczny. Drugi dotyczy języków chińskich, a trzeci języków niechińskich. Autorka zdecydowała się na taki podział języków, ponieważ sprzyja to stworzeniu przejrzystej struktury. Języki zostały zaprezentowane w takiej kolejności, aby podobne zostały omówione w tej samej części pracy. Zdaniem autorki taka kolejność pozwala lepiej ukazać podobieństwa między poszczególnymi językami.

Pierwszy rozdział publikacji to rozdział teoretyczny. Została w nim podjęta próba zdefiniowania i wyjaśnienia pojęć takich jak: język, dialekt czy 方言 *fāngyán*. Istnieją różne definicje i często bardzo się od siebie różnią. Mimo to autorka starała się możliwie obiektywnie przedstawić sposoby postrzegania tego tematu. Szczególna uwaga została zwrócona na nieprzetłumaczalność i odmienność pojęć przyjętych w językach polskim/angielskim oraz w języku chińskim. W tym rozdziale autorka zdecydowała się także krótko przedstawić sytuację

językową w Chinach oraz na Hajnanie. Mówiąc o językach w Chinach, nie sposób uniknąć tematu polityki językowej. Celem omawianego rozdziału jest wprowadzenie do tematu języków Chin, a tym samym języków Hajnanu, przedstawienie obowiązującej terminologii, sytuacji językowej, polityki językowej oraz tła historycznego. Dzięki temu można lepiej zrozumieć różnorodność językową wyspy Hajnan, co jest najważniejszym celem tej pracy.

Drugi rozdział dotyczy języków chińskich, którymi posługują się mieszkańcy wyspy Hajnan. Zostały omówione języki powszechnie znane, takie jak: urzędowy język Chińskiej Republiki Ludowej putonghua (普通话 *pǔtōnghuà*)¹, yue (粤语 *Yuèyǔ*), hakka (客家话 *Kèjiāhuà*) oraz Hainan minyu (海南闽语 *Hǎinán Mínyǔ*), ale także języki mniej znane, takie jak: maihua (迈话 *Màihuà*), fumahua (付马话 *Fùmǎhuà*) oraz junhua (军话 *Jūnhuà*). W ramach języka yue zostały także omówione danzhouhua (儋州话 *Dànzhōuhuà*) oraz danjiahua (儋家话 *Dànjiāhuà*). Wszystkie te języki to język chiński rozumiany jako makrojęzyk. Każdy z siedmiu podrozdziałów dotyczy innego języka. W zależności od dostępności źródeł i szczególnie interesujących informacji dotyczących danego języka niektóre podrozdziały zostały podzielone na mniejsze części: ogólne informacje, rodzimi użytkownicy, status, pochodzenie i klasyfikacja oraz charakterystyka języka. Celem rozdziału drugiego jest ukazanie, że nawet jeśli badacz ograniczy się do języków chińskich, to wciąż nie sposób ignorować różnorodność językową wyspy Hajnan.

Rozdział trzeci dotyczy języków niechińskich. Zostały omówione niechińskie języki Hajnanu, takie jak: lingaohua (临高话 *Língāohuà*), hlai (黎语 *Líyǔ*), jiamahua (加茂话 *Jiāmàohuà*), cunhua (村话 *Cūnhuà*), nayuehua (那月话 *Nàyuèhuà*), kim mun oraz tsat (回辉话 *Huíhuīhuà*)². Podobnie jak w przypadku rozdziału drugiego każdy z siedmiu podrozdziałów dotyczy innego języka. W zależności od dostępności źródeł niektóre podrozdziały zostały podzielone na mniejsze części. Według

¹ Warto wspomnieć, że zgodnie z prawem putonghua nie jest językiem urzędowym. W konstytucji ChRL użyto określeń „język powszechnie stosowany” i „promowany w całym kraju”. W praktyce pełni jednak funkcję języka urzędowego i w związku z tym zdecydowano się na uproszczenie i mówienie o putonghua jako języku urzędowym.

² W źródłach pojawia się zarówno 回辉话 *Huíhuīhuà*, jak i 回辉语 *Huíhuīyǔ*, ale wciąż mowa o tym samym języku.

autorki rozdział trzeci jest najważniejszą częścią niniejszej pracy. Dopiero kiedy zrozumie się, że poza omówionymi w rozdziale drugim językami chińskimi na Hajnanie używa się także przynajmniej siedmiu innych języków, można uświadomić sobie różnorodność językową tego miejsca o stosunkowo niedużej powierzchni. Liczba rodzimych użytkowników wielu z omawianych języków jest całkiem znaczna.

Niniejsza publikacja jest niemal w całości oparta na źródłach chińskojęzycznych oraz anglojęzycznych. Wynika to z dobrej dostępności źródeł w tych językach. Warto zaznaczyć, że książek czy publikacji na temat języków Hajnanu, w szczególności języków niechińskich, jest mało. Jedną z najważniejszych pozycji jest artykuł „海南岛的语言与方言 *Hǎinándǎo de yǔyán yǔ fāngyán* [Języki i dialekty wyspy Hajnan]” (Liú 2001), w którym można znaleźć opis większości języków Hajnanu. Inne istotne dla pracy źródło to *Ethnologue* – encyklopedia 6909 znanych żywych języków. Podczas pisania rozdziału teoretycznego bardzo ważna okazała się publikacja *Chinese Language(s) A Look through the Prism of The Great Dictionary of Modern Chinese Dialects* (Kurpaska 2010). Niemal każde z pozostałych źródeł umieszczonych w bibliografii dotyczy innego języka i wszystkie okazały się wyjątkowo cenne.

Ze względu na brak ustalonego jednego standardu odmiany chińskich wyrazów w tekście polskim wszystkie tego typu wyrazy zostały zapisane w transkrypcji 汉语拼音 *Hànyǔ pīnyīn* z zachowaniem tonów w oryginalnej, nieodmiennej formie, kursywą. Nazwiska, tytuły oraz nazwy wydawnictw w odsyłaczach oraz bibliografii zostały zapisane w takiej formie, w jakiej występują w danej publikacji, ewentualnie dodano *Hànyǔ pīnyīn*. W przypadku publikacji w języku chińskim w bibliografii podano także *Hànyǔ pīnyīn*. Nazwy geograficzne, w których przypadku istnieje ogólnie przyjęta spolszczona wersja, zostały zapisane bez transkrypcji *Hànyǔ pīnyīn*, na przykład: Hajnan, Pekin czy Kanton.

Każdy odsyłacz (oprócz tych odnoszących się do stron internetowych) zawiera numer strony. Jeśli jednak zawierająca ważne informacje strona nie ma numeru, to zastosowano skrót [s.n.]. Niniejsza praca zawiera także spis treści, spis ilustracji oraz bibliografię.

1. Chińskie języki i dialekty

1.1. Język a dialekt

Chiny to wielki, a także zróżnicowany językowo i etnicznie kraj. Kiedy mieszkaniec Pekinu spotka się z mieszkańcem Kantonu i każdy z nich będzie mówił w swoim języku/dialekcie, to nie będą się wzajemnie rozumieli. Tak samo jak rodzimi użytkownicy dwóch różnych języków. Mimo to Chińczycy mówią o topolektach (方言 *fāngyán*) języka chińskiego i jednym jedynym języku chińskim – 汉语 *Hànyǔ*. Z punktu widzenia językoznawstwa różnica między językiem a dialektem jest prosta: kiedy dwie osoby spotykają się i mówią każda w swoim języku, to jeśli zachodzi komunikacja lub jest ona tylko nieznacznie utrudniona, to mówią w tym samym języku, ewentualnie w dwóch różnych dialektach, ale wciąż jednego języka. Jeśli natomiast nie mogą się porozumieć lub komunikacja jest bardzo utrudniona, to można wtedy mówić o dwóch językach. Z tego właśnie powodu językoznawstwo zachodnie podkreśla istnienie wielu języków chińskich (Künstler 2000; Kurpaska 2010; Ramsey 1987).

Istnieją jednak inne sposoby postrzegania języków i dialektów. Max Weinreich powiedział: „Język to dialekt z armią i flotą”. Zgodnie z tym rozróżnienie pomiędzy językiem a dialektem wiąże się z polityką i ma niewiele wspólnego z językoznawstwem. Doskonale wyjaśnia to, dlaczego włoski i hiszpański to dwa różne języki, a język w Pekinie i język w Kantonie uznawane są w Chinach za dwa dialekty tego samego języka. W tym kontekście staje się także jasne, dlaczego Austriacy tak bardzo podkreślają, że mówią austriackim niemieckim – Österreichisches Deutsch (w odróżnieniu od niemieckiego używanego w Niemczech). Z punktu widzenia językoznawstwa trudno mówić o dwóch różnych językach niemieckich, ale Austriacy pragną w ten sposób podkreślić swoją odrębność i niezależność.

Czasem jednak rozróżnienie języka i dialektu jest związane także z kulturą i historią. Dwie grupy niemogące się ze sobą porozumieć uważają, że są tym samym narodem, ponieważ mają wspólną historię i dziedzictwo kulturowe. Chińczycy (przynajmniej należący do największej grupy etnicznej 汉 *Hàn*) mają wspólną historię, kulturę oraz pismo. Oprócz względów politycznych właśnie wskazane fakty sprawiają,

że uważają się za jeden naród. Język jest elementem jednoczącym naród i elementem tożsamości narodowej, więc Chińczycy też pragną mieć jeden wspólny język. Bywa też zupełnie odwrotnie: mimo wspólnej kultury, historii i zwyczajów dwie grupy mówiące tym samym językiem (czasem różnymi dialektami) będą uważać się za odrębne, a nawet mogą być wrogo wobec siebie nastawione (takich przykładów można by szukać na Bałkanach).

Oprócz niejasności związanych z różnymi definicjami języka i dialektu sinolodzy zmagają się także z wyjątkowym znaczeniem pisma w kulturze chińskiej i co się z tym wiąże w językoznawstwie chińskim. Istnienie jednego wspólnego systemu zapisu w znacznym stopniu przyczynia się do postrzegania różnorodnych języków chińskich jako dialektów tego samego języka. Warto sobie uświadomić, że kultura chińska to kultura kultu pisma. W językoznawstwie (zachodnim) wyraz powinien być jednością formy fonetycznej i znaczenia, ale dla Chińczyków wyraz jest jednością znaczenia i formy graficznej. Chińczycy patrzą na język przez pismo. Z językoznawczego punktu widzenia jest to poważny błąd, gdyż „pismo jest dla języka kodem zewnętrznym” (Künstler 2000: 34). Chociaż chiński kult pisma można uznać za niewłaściwy, to nie należy go ignorować. Niewątpliwie zapoznanie się z tym zjawiskiem pozwala chociaż częściowo zrozumieć postrzeganie języków i dialektów przez mieszkańców Chin. Te same znaki są rozumiane w różnych częściach tego państwa. Dopiero gdy dwaj Chińczycy mówiący różnymi „dialektami” postanowią czytać na głos, pojawiają się różnice dotyczące wymowy. Oczywiście czasami można dostrzec także różnice w gramatyce, ale nie są one znaczące – przynajmniej z perspektywy Chińczyków. Lingaohua, język wywodzący się z prototajskiego, który zostanie szerzej omówiony w niniejszej pracy jako jeden z języków Hajnanu, także może być zapisywany znakami pisma chińskiego (WWW2), ze względu na znaczącą sinityzację. Nie jest to jednak język chiński, więc w tym przypadku uniwersalność pisma wykracza nawet poza granice języków chińskich. Oczywiście jest również, że Koreańczycy i Japończycy nie mówią po chińsku, chociaż używają znaków przejętych od Chińczyków.

Wspomniano, że największą grupą etniczną w Chinach są Chińczycy 汉 *Hàn*. Wszystkich ich łączy wspólna kultura, historia i pismo. Ponadto język chiński bywa definiowany jako makrojęzyk dzielący się

na przynajmniej osiem grup językowych (Künstler 2000) lub na dwie większe grupy: języki północnych Chin i południowych Chin (Ramsey 1987). Nikt nie podważa pokrewieństwa między tymi językami i faktu, że wywodzą się z jednego prajęzyka. Jednak poza 汉 *Hàn*, w Chinach zarejestrowano 55 innych mniejszości etnicznych. Wiele z nich mówi językami, które mają niewiele wspólnego z chińskim. Mimo świadomości odrębności tych języków Chińczycy mówią o niektórych z nich³ 方言 *fāngyán*, co można przetłumaczyć jako ‘dialekt’ lub ‘topolekt’. Ciekawym przykładem są mieszkańcy powiatu 临高 *Língāo* na Hainanie, którzy nie mają odrębnej kultury, w dowodach mają wpisaną przynależność do 汉 *Hàn*, a mówią językiem, który jest stanowczo bliższy tajskiemu niż jakiegokolwiek odmianie chińskiego. Z kolei mniejszość etniczna *Lǐ* (黎族 *Lízú*) jest bardzo zróżnicowana zarówno językowo, jak i etnicznie. Sytuacja tych języków zostanie omówiona w kolejnych rozdziałach niniejszej pracy. Warto zauważyć, że wiele z zarejestrowanych mniejszości etnicznych w rzeczywistości składa się z wielu grup etnicznych jednocześnie (WWW2).

Autorka niniejszej pracy przychyliła się raczej do poglądu językoznawczego rozróżniającego języki i dialekty dlatego w kolejnych rozdziałach przedstawione zostaną języki wyspy Hainan. Jednocześnie zostaną uwzględnione także opinie chińskich językoznawców i przedstawione liczne wątpliwości, bo czasem, niezależnie od przyjętej perspektywy, trudno stwierdzić, czy dana odmiana języka to dialekt, czy też kolejny język. Co więcej, nie należy mówić o żadnym języku w oderwaniu od kultury danej grupy ludzi oraz ich osobistych przekonaniach. Warto zadać filozoficzne pytanie: może rodzimi użytkownicy sami powinni decydować, czy ich sposób mówienia jest językiem, czy dialektem, i w jakim stopniu identyfikują się z różnymi innymi grupami.

1.2. Dialekt a 方言 *fāngyán*

Mimo że mieszkają w jednym państwie, Chińczycy z Chińskiej Republiki Ludowej mają świadomość, że w różnych zakątkach Chin ludzie mówią w zupełnie różny sposób. Nie można zignorować faktu,

³ Na przykład tybetański i mongolski uważane są za języki.

że zarejestrowano 56 grup etnicznych (汉 *Hàn* oraz 55 mniejszości etnicznych), z których niemal każda posługuje się innym językiem, nie mówiąc już o wielu niezarejestrowanych grupach. Czy słowo dialekt jest jednak dokładnym tłumaczeniem chińskiego 方言 *fāngyán*?

方言 *fāngyán* można przetłumaczyć jako: ‘topolekt’, morfem *fāng* znaczy ‘miejsce’, a morfem *yán* ‘język’. Warto zaznaczyć, że pojęcie to, w przeciwieństwie do polskiego słowa dialekt, nie zawiera kryterium wzajemnego zrozumienia. Koncept odmian regionalnych języka chińskiego po raz pierwszy pojawił się za czasów dynastii 周 *Zhōu* (1122 p.n.e.–256 p.n.e.). Pojęcia 方言 *fāngyán* użyto po raz pierwszy za czasów Zachodniej Dynastii *Hàn* (西汉 *Xīhàn*) (206 p.n.e.–9 n.e.) (Kurpaska 2010: 1–3). Z kolei 新华词典 *Xīnhuá cídiǎn* (najlepiej sprzedający się słownik języka chińskiego uważany za wiarygodne źródło przydatne do wyjaśniania pojęć) podaje następującą definicję pojęcia 方言 *fāngyán*:

„一种语言中跟标准语言有区别的、只在一个地区使用的話”

(tłum.: Język, który różni się od języka standardowego, sposób mówienia używany tylko w jednym regionie.)
(WWW5)

方言 *fāngyán* jest więc odmianą języka, jego lokalną wariacją, topolektem. Jest używany przez ludzi mieszkających w konkretnym miejscu, którzy identyfikują się z konkretną społecznością. W związku z tym pojęcie 方言 *fāngyán* może odnosić się do wielkiej grupy dialektów/języków lub do konkretnego dialektu/języka z niewielką liczbą rodzimych użytkowników (Kurpaska 2010: 1–3).

W niniejszej pracy pojawią się także dwa inne pojęcia związane z językiem, a mianowicie 话 *huà* oraz 语 *yǔ*. 新华词典 *Xīnhuá cídiǎn* definiuje je w następujący sposób:

话 *huà* – „说出来的能表达思想感情的声音，亦指把这种声音记录下来的文字” (WWW5)

(tłum.: wypowiedziany/wydany z siebie dźwięk, który pozwala wyrazić pogląd lub uczucia, a także znaki/pismo pozwalające zapisać ten dźwięk)

„语 *yǔ* – 话 *huà*” (WWW5)

语 *yǔ* dotyczy języków/dialektów używanych na większym terenie z większą liczbą rodzimych użytkowników lub języków zarejestrowanych mniejszości etnicznych. 话 *huà* często łączy się z nazwą miejsca lub miejscowości, gdzie mieszkają rodzimi użytkownicy danego języka/dialektu. Na przykład na Hajnanie dominuje język hainan minyu, a uznana mniejszość etniczna mówi w języku hlai, a inne języki/dialekty lingaohua – język w powiecie 临高 *Língāo* czy wenchanghua (文昌话 *Wénchānghuà*) – język w mieście 文昌 *Wénchāng*.

Mówiąc o chińskiej dialektologii, należy uświadomić sobie, że w każdej kulturze język postrzegany jest trochę inaczej. Nie powinno więc dziwić, że tak trudno przetłumaczyć, a co dopiero w pełni zrozumieć pojęcia takie jak 方言 *fāngyán*, 话 *huà* czy 语 *yǔ*. Poglądy na język reprezentowane przez mieszkańców różnych części świata nie powinny zachęcać do szukania „właściwego” i odrzucenia pozostałych. Różnorodne perspektywy można wykorzystać do bardziej otwartego na nowe odkrycia postrzegania języków. W niniejszej pracy zostaną ukazane różne perspektywy na poszczególne języki/dialekty wyspy Hajnan.

1.3. Sytuacja językowa w Chinach

Nie ulega wątpliwości, że sytuacja językowa w Chinach jest skomplikowana. Znalezienie jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, iloma językami mówią mieszkańcy Państwa Środka, jest niemożliwe. Wszystko zależy od przyjętej perspektywy i poglądów danego badacza, a także definicji języka.

Niekiedy uważa się Chiny za kraj, w którym istnieje tylko jeden język. Pogląd ten reprezentują zarówno mieszkańcy innych części świata, jak i sami Chińczycy. Jeśli zwrócić uwagę na fakt, że 92% populacji używa szeroko rozumianego języka chińskiego, to powyższa opinia jest uzasadniona (Kurpaska 2010: 4). Pogląd taki jest również wygodny z punktu widzenia polityki. Od wielu lat władze chińskie próbują przekonać swoich obywateli do tzw. ‘mowy powszechnej’ putonghua. W zależności od regionu osiągają różne wyniki, ale wciąż w niektórych częściach Chin znajomość tego języka może okazać się mało pomocna. Ponadto 92% Chińczyków, czyli 汉族 *Hànzú*, ma wspólną historię,

dziedzictwo kulturowe i pismo, co może być podstawą stwierdzenia, że grupa ta posługuje się jednym wspólnym językiem. Jednak jeśli przyjrzeć się dokładniej, to okazuje się, że pozostałe 8% populacji, czyli 55 zarejestrowanych mniejszości etnicznych, mówi 130 różnymi językami – *Language Atlas of China*⁴. Z kolei w internetowej encyklopedii *Ethnologue* wyróżniono 292 żywych języków w całych Chinach. Liczba ta zawiera jednak także dialekty języka chińskiego i język migowy oraz 22 języki na Tajwanie. Można więc mówić o 279 językach niechińskich w Chinach kontynentalnych i 18 na Tajwanie (być może niektóre występują w obu miejscach). Istnieją liczne klasyfikacje języków w Chinach. Rozbieżności wynikają z różnego postrzegania języków i dialektów w Państwie Środka i na zachodzie (Kurpaska 2010: 9). Ponadto chińska polityka i ideologia mogą mieć wpływ na badania niektórych chińskich językoznawców. Co więcej, na całym świecie można zaobserwować tendencję do skupiania się na językach urzędowych i językach większości, co powoduje, że badanie historii języków mniejszości, do których niewątpliwie należą języki niechińskie, jest utrudnione i mało popularne (Blench i Dendo 2004: 1).

Warto także odnieść się tutaj do dwóch pojęć związanych z językiem chińskim i Chinami: Obszar Języka Chińskiego oraz Chiński Obszar Językowy.

„Obszar Języka Chińskiego to po prostu teren, na którym ludność (lub przeważająca część ludności) mówi językiem, czy raczej językami chińskimi. Obszar ten w sposób oczywisty nie obejmuje całego terytorium Chin, gdyż w jego dzisiejszych granicach mieszkają także ludy mówiące językami reprezentującymi inne grupy językowe” (Künstler 2000: 38–40).

Chiński Obszar Językowy to z kolei:

„1. Teren zajmowany przez języki z chińskim nie spokrewnione, lecz takie, które w przeszłości posługiwały

⁴ *Language Atlas of China* to publikacja wydana w Chinach, której treść jest zgodna z obecną polityką językową Chin, czyli promowaniem putonghua.

się językiem chińskim i stosowały pismo chińskie (lub pisma od niego pochodne) dla zapisania własnego języka, jak Korea, Japonia, Wietnam; 2. Teren języków niechińskich, na którym z powodów przynależności do państwa chińskiego język chiński jest urzędowym superstratem używanym także przez kolonizującą (ten proces ciągle jeszcze jest w toku) te tereny napływową ludność chińską” (Künstler 2000: 38–40).

Trudno stwierdzić, która z klasyfikacji jest właściwa, bo każda jest inna i opiera się na innych założeniach. W tym podrozdziale zostaną przedstawione dwie klasyfikacje języków niechińskich w Chinach. Pierwsza według Ramseya oraz druga oparta na *Language Atlas of China*.

Ramsey dzieli języki mniejszości etnicznych Chin, na języki północne oraz języki południowe. Wyróżnia następujące grupy (Ramsey 1987):

Mniejszości północne

1. turkijskie,
2. mongolskie,
3. tunguskie.

Mniejszości południowe

1. tajskie,
2. tybeto-birmańskie,
3. miao-yao,
4. mon khmer,
5. języki nieklasyfikowane oraz izolowane.

Chiński atlas języków (*Language Atlas of China*) wyróżnia około 130 języków/dialektów (*Xióng* i in. 2012):

汉语系 *Hànzàng Yǔxì* – sino-tybetańskie

汉语 *Hànyǔ* – chiński

藏缅语族 *Zàngmiǎnyǔzú* – tybeto-birmańskie

- 藏语 *Zàngyǔ* (tybetański)
- 嘉戎语 *Jiāróngyǔ* (gyalrong)
- 门巴语 *Ménbāyǔ* (monpa)
- 珞巴语 *Luòbāyǔ* (lhoba, loba, lopa)
- 僜语 *Dèngyǔ* (deng)
- 景颇语 *Jǐngpōyǔ* (jingpho)

- 栽瓦语 *Zāiwǎyǔ* (zaiwa)
- 独龙语 *Dúlóngyǔ* (trung, drung, derung)
- 怒语 *Nùyǔ* (nusu)
- 羌语 *Qiāngyǔ* (qiang)
- 普米语 *Pǔmǐyǔ* (prinmi)
- 彝语 *Yíyǔ* (yi)
- 哈尼语 *Hāníyǔ* (hani)
- 阿昌语 *Āchāngyǔ* (achang)
- 拉祜语 *Lāhùyǔ* (lahu)
- 基诺语 *Jīnuòyǔ* (jino)
- 傈僳语 *Lìsùyǔ* (lisu)
- 纳西语 *Nàxīyǔ* (naxi)
- 白语 *Báiyǔ* (bai)
- 土家语 *Tǔjiāyǔ* (tujia)

苗瑶语族 *Miáoyáoyǔzú* (lub hmong-mien)

- 苗语 *Miáoyǔ* (hmong)
- 布努语 *Bùnyǔ* (pu nu, bunu)
- 畲语 *Shēyǔ* (ho ne)
- 瑶语 *Yáoyǔ* (mien)

壮侗语族 *Zhuàngdòngyǔzú* (tai-kadai, dajskie)

- 壮语 *Zhuàngyǔ* (zhuang)
- 布依语 *Bùyīyǔ* (bouyei, puyi)
- 傣语 *Dǎiyǔ* (dai)
- 临高话 *Língāohuà* (ong-be, be, lingao)
- 侗语 *Dòngyǔ* (kam)
- 仂佬语 *Mùlǎoyǔ* (mulam)
- 水语 *Shuǐyǔ* (sui)
- 毛南语 *Máonányǔ* (maonan)
- 佯黄话 *Yánghuánghuà* (then)
- 莫话 *Mòhuà* (mak)
- 拉家语 *Lā jiāyǔ* (lakkja)
- 黎语 *Líyǔ* (hlai)
- 村话 *Cūnhuà* (cun)
- 仡佬语 *Gēlǎoyǔ* (gelao)

阿尔泰语系 *Ā'ěrtài Yǔxì* – języki ąltajskie

蒙古语族 mongolskie

- 蒙古语 *Ménggǔyǔ* (mongolski)

- 东乡语 *Dōngxiāngyǔ* (santyjski)
- 土族语 *Tǔzúyǔ* (mongorski)
- 达斡尔语 *Dáwōěryǔ* (dagurski, daurski)
- 保安语 *Bǎoānyǔ* (bonan)
- 东部欲古语 *Dōngbùyùgǔyǔ* (wschodni ujgurski)

满-通古斯语族 *Mǎn-tōnggǔsyǔzú* mandżursko-tunguskie

- 鄂温克语 *Èwēnkèyǔ* (ewenkijski)
- 满语 *Mǎnyǔ* (mandżurski)
- 锡伯语 *Xībó yǔ* (sibe)
- 鄂伦春语 *Èlúchūnyǔ* (orocki)
- 赫哲语 *Hèzhéyǔ* (nanajski, goldyjski, hedżeński)

突厥语族 *Tūjuéyǔzú* – turkijskie

- 维吾尔语 *Wéiwúěryǔ* (ujgurski)
- 哈萨克语 *Hāsàkèyǔ* (kazachski)
- 柯尔克孜语 *Kēěrkèzīyǔ* (kirgiski)
- 撒拉语 *Sālāyǔ* (salarski)
- 西部欲古语 *Xībùyùgǔyǔ* (zachodni ujgurski)
- 乌孜别克语 *Wūzībiékèyǔ* (uzbecki)
- 塔塔尔语 *Tǎtǎěryǔ* (tatarski)
- 图瓦语 *Túwǎyǔ* (tuwiński)

南亚语系 *Nányà Yǔxì* – języki austroazjatyckie

- 孟-高棉语族 *Mèng-gāomiányǔzú* (grupa Mon-Khmer)
- 德昂语 *Dé'ángyǔ* (ta-ang)
- 佤语 *Wǎyǔ* (wa)
- 布朗语 *Bùlǎngyǔ* (plang)

南岛语系 *Nándǎo Yǔxì* – języki austronezyjskie

- 泰耶尔语团 *Tàiyē yé'ěryǔtuán* (atajalskie)
- 泰耶尔语 *Tàiyēěryǔ* (Atayal, atajal)
- 赛德语 *Sàidéyǔ* (seediq)

邹语团 *Zōuyǔtuán* (grupa tsou)

- 邹语 *Zōuyǔ* (tsou, cou)
- 卡那卡那布语 *Kǎnàkǎnàbùyǔ* (kanakanavu, kanakanabu)
- 沙阿鲁阿语 *Shā'ā'lǔāyǔ* (saaroa)

排湾语团 *Páiwānyǔtuán* (paiwańskie)

- 阿眉斯语 *Āméisīyǔ* (amis)
- 排湾 *Páiwān* (paiwan, paiwański)

- 布农语 *Bùnóngyǔ* (bunun)
- 鲁凯语 *Lǔkǎiyǔ* (rukai)
- 卑南语 *Bēinányǔ* (puyuma)
- 萨斯特语 *Sàsītèyǔ* (saisijat, saiset, saisiat, saisirat)
- 邵语 *Shàoyǔ* (thao)
- 耶眉语 *Yēméiyǔ* (yami, tao)

印欧语系 *Yīn'ōu Yǔxì* – języki indoeuropejskie

- 伊朗语族 *Yīlǎng Yǔzú*: 塔吉克语 – języki irańskie: tadżycki
- 斯拉夫语族 *Sīlā fū Yǔzú*: 俄罗斯语 *Éluósīyǔ* – języki słowiańskie: rosyjski

Brak zdefiniowanej rodziny językowej

- 朝鲜语 *Cháoxiānyǔ* (koreański)
- 京语 *Jīngyǔ* (gin, wietnamski)
- 回辉话 *Huíhuīhuà* (tsat)

1.4. Sytuacja językowa na Hajnanie

Hajnan (海南 *Hǎinán*) to najbardziej wysunięta na południe wyspa Chin otoczona przez Morze Południowochińskie. Kiedyś należała do prowincji 广东 *Guǎngdōng*, ale od 1988 Hajnan to osobna prowincja ze stolicą w 海口 *Hǎikǒu*. Powierzchnia prowincji to 34,3 tys. km², a populacja to 10 mln mieszkańców. Przez wiele lat Hajnan był nieprzystępnym miejscem, gdzie zsyłano myślicieli i artystów, których poglądy odbiegały od głównego nurtu. Trafił tu na przykład wielki poeta 苏东坡 *Sū Dōngpō* (1036-1101). Ze względu na burzliwą historię oraz niedostępność wyspy ludność Hajnanu jest bardzo zróżnicowana etnicznie i posługuje się wieloma językami. Największe z zarejestrowanych przez rząd chiński mniejszości etnicznych żyjące na wyspie to 黎族 *Lízú*, 苗族 *Miáozú* oraz 回族 *Huízú* (*Liú* 2001: 45).

刘新中 *Liú Xīnzhōng* uważa, że na Hajnanie można wyróżnić dwanaście najważniejszych języków 语言 *yǔyán* i dialektów 方言 *fāngyán*: hlai, cunhua, Hainan miaoyu (海南苗语 *Hǎinán Miáoyǔ*), lingahua, tstat, Hainan minyu, danzhouhua, junhua, hakka, maihua, danjiahua oraz putonghua (*Liú* 2001: 45). W innej publikacji ten sam autor do tej listy dodaje także nayuehua oraz fumahua (*Liú* 2006: 40–46).

Z kolei *Ethnologue* – encyklopedia 6 909 znanych żywych języków wyróżnia następujące języki na Hajnanie: chiński min nan, lingao, tsat, kim mun, chiński yue, hlai, jiamao, cun, chiński hakka (WWW2). Powyższe klasyfikacje zostały wybrane jako podstawa kolejnych rozdziałów niniejszej pracy. Dodano także omówienie putonghua na Hajnanie, ponieważ ze względu na wpływ tak wielu języków, sytuacja mowy powszechnej na najbardziej wysuniętej na południe wyspie Chin jest godne uwagi (*Pān* 2013: 87). Podobnie jak w całych Chinach języki na Hajnanie można podzielić na chińskie i niechińskie. Na kolejnej stronie przedstawiono podział języków chińskich i niechińskich omawianych w niniejszej pracy.

Chińskie:

1. min (rodzaj hainan minyu),
2. hakka,
3. maihua,
4. yue,
5. junhua,
6. fumahua,
7. putonghua.

Niechińskie:

1. lingao,
2. hlai,
3. jiamao,
4. cunhua,
5. nayuehua,
6. kim mun⁵,
7. tsat.

Warto podkreślić, że w źródłach często pojawia się pojęcie 海南方言 *Hǎinán fāngyán* ('topolekty Hajnanu) i trzeba przyznać, że nie jest stosowane konsekwentnie. Najczęściej odnosi się do wszystkich języków Hajnanu, ale zdarza się, że zostaje dokonane pewne uproszczenie. Mianowicie pojęcie to oznacza wtedy tylko hainan minyu, czyli język używany głównie w miejscowościach 海口 *Hǎikǒu* oraz 文昌 *Wénchāng*. Mimo że sami mieszkańcy Hajnanu zdają sobie sprawę z różnorodności

⁵ Żadna z chińskich nazw języka kim mun nie jest jednoznaczna z angielską czy też polską nazwą. Język kim mun nie jest traktowany w Chinach jako osobna jednostka.

językowej wyspy, to przyjezdni Chińczycy, chociaż świadomi istnienia *Hǎinán fāngyán*, często są przekonani, że istnieje tylko jeden język/dialekt, a wszyscy mieszkańcy Hajnanu wzajemnie się rozumieją. Oczywiście postrzeganie języków Hajnanu przez Chińczyków wymagałoby przeprowadzenia dalszych badań.

Różnorodność językowa Hajnanu ściśle wiąże się z historią i położeniem geograficznym. Przez wieki Chińczycy mówiący różnymi językami, a także mieszkańcy ościennych krajów migrując przynosili ze sobą swoje zwyczaje i tradycje, a przede wszystkim języki. Języki te wpływały i nadal wpływają wzajemnie na siebie. Na przykład przodkowie rodzimych użytkowników języka min przybyli na wyspę za czasów dynastii 宋 *Sòng* (960–1279) oraz 元 *Yuán* (1271–1368). Wpływ języka hakka oraz yue na inne języki był niewielki, co prawdopodobnie wynika z małej liczby rodzimych użytkowników tych języków na wyspie (*Fú* 1996: 21).

1.5. Chińska polityka językowa

Po obaleniu dynastii 清 *Qīng* (1644–1911) w 1911 roku nowi przywódcy chińscy pragnęli stworzyć zupełnie inne państwo, a także wolne i niezależne społeczeństwo. W pierwszych latach Republiki Chińskiej (中国民国 *Zhōngguó Mínguó* (1912-1949)⁶) myśliciele chińscy zastanawiali się nad językiem oraz podkreślali potrzebę jego reformy i standaryzacji. W tamtych czasach pojawiały się różne idee. Niektóre były radykalne, jak na przykład zastąpienie języka chińskiego przez esperanto. Wielu myślicieli wierzyło, że odrzucenie chińskiej tradycji i całkowite przejęcie wartości zachodnich to jedyna droga pozwalająca na rozwój (Ramsey 1987: 4).

Jedną z pierwszych reform, którą zdecydowano się przeprowadzić, było wybranie jednego wspólnego dla wszystkich języka urzędowego. Chociaż zdania reformatorów były podzielone, to stanowczo nie byli gotowi posunąć się tak daleko, aby zastąpić język chiński sztucznym językiem, na przykład esperanto. Chińczycy byli zachwyceni Niemca-

⁶ Podano czas trwania Republiki Chińskiej na kontynencie. Republika Chińska (Tajwan) istnieje do dzisiaj.

mi, Francją czy nawet Japonią, bo we wszystkich tych krajach bardzo jasno zdefiniowano standardowy język urzędowy. W Chinach także istniał język standardowy, czyli klasyczny chiński (文言文 *wényán-wén*), który miał dwa tysiące lat historii. Każdy wykształcony człowiek musiał umieć się nim posługiwać. Jednak zapisane w tym języku znaki były odczytywane inaczej w każdej części Chin i nikt nie zajmował się nauczaniem, jak należy je odczytywać. Nie istniał także żaden standard wymowy poszczególnych znaków. Ponadto klasyczny język chiński wiązał się z tradycją, a w tamtych czasach głoszone porzucenie tradycji i przejście wartości zachodnich w imię postępu. Istniał także język mandaryński *guanhua* (官话 *guānhuà*), który był językiem używanym przez urzędników, ale stanowczo nie był to język standardowy. Opierał się na dialekcie mieszkańców Pekinu. Często był krytykowany przez Chińczyków z południa, którzy uważali, że w przeciwieństwie do ich dialektów nie została zachowana tradycyjna wymowa (Ramsey 1987: 3–5).

W zaistniałej sytuacji 15 lutego 1913 roku, zaledwie kilka miesięcy po ustanowieniu Republiki Chińskiej (1912–1949), Ministerstwo Edukacji zwołało konferencję, której tematem była standaryzacja języka chińskiego. Rzecznicy dialektów północnych walczyli z rzecznikami dialektów południowych. Wszyscy mieli świadomość, że mieszkańcy poszczególnych części kraju nie rozumieją się wzajemnie. Przez wiele miesięcy nic nie udało się ustalić. Dyskusje były bardzo burzliwe i raczej polityczne niż językoznawcze. W końcu zaproponowano nowy system głosowania. Każda z prowincji miała tylko jeden głos. Ostatecznie wygrał „dialekt” mandaryński, ponieważ prowincji, w których mówi się w dialektach mandaryńskich jest więcej. Za język standardowy przyjęto dialekt pekiński i tak sposób mówienia charakterystyczny dla mieszkańców Pekinu zyskał rangę języka urzędowego całego państwa chińskiego. Stworzono oczywiście stosowne słowniki i rozpoczęto popularyzację nowego standardu. Do dzisiaj język ten jest językiem urzędowym (Ramsey 1987: 5–10).

W latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku urzędowy język Chin był już powszechnie znany jako *putonghua* – ‘mowa powszechna’. Dyskusje ciągle trwały, ale wydano stosowne dokumenty i rozporządzenia, które przyczyniły się do popularyzacji nowych zasad. Sceptyczni przeciwnicy wprowadzenia jednego standardowego języka uważali, że językowe

zjednoczenie Chin nie będzie możliwe nawet za tysiąc lat (Ramsey 1987: 15). Jeśli dokładniej przyjrzeć się sytuacji językowej na Hajnanie, to trzeba przyznać, że mieli rację. Stwierdzenie, że wszyscy mieszkańcy Hajnanu bardzo dobrze władają chińskim językiem urzędowym, jest dalekie od prawdy. Jedyne dla bardzo nielicznych jest to pierwszy język. Co więcej, miejscowe języki wywierają wpływ na język urzędowy i przez to różni się on od zalecanego standardu. Zjawisko to zostanie omówione w kolejnych rozdziałach. Każdy władający jedynie putonghua może mieć poważne problemy z komunikacją, jeśli postanowi udać się do jednej z mniejszych miejscowości na Hajnanie.

2. Języki chińskie

2.1. Minnan (闽南语 *Mínnányǔ*)

Ogólne informacje

Językiem minnan zwanym także południowy min mówi 25 700 000 ludzi w Chinach, a 46 619 500 na świecie (szczególnie na Półwyspie Malajskim, w Singapurze, na Sumatrze i Filipinach) (Kurpaska 2010: 47). Nie jest jasne, na jakie grupy dzielą się języki min (闽语 *Mínyǔ*), ponieważ badacze przedstawili kilka możliwości. Jedną z najpopularniejszych koncepcji jest podział na północne i południowe. W Chinach rodzimi użytkownicy ogólnie pojętego języka min mieszkają w prowincji 福建 *Fújiàn*, we wschodniej części prowincji 广东 *Guǎngdōng*, na południu prowincji 浙江 *Zhèjiāng*, na licznych wyspach wzdłuż wschodniego i południowego wybrzeża Chin oraz, co najważniejsze, dla niniejszej pracy na wyspie Hajnan (Künstler 2000: 308).

Język minnan na Hajnanie to Hainan minyu. Rodzimi użytkownicy języka chińskiego min na przykład z prowincji 福建 *Fújiàn* oraz rodzimi użytkownicy języka min na Hajnanie nie rozumieją się wzajemnie, więc język ten należałoby raczej uznać za grupę językową. Ze względów historycznych, a dokładniej migracji mieszkańców prowincji 福建 *Fújiàn* na Hajnan niektóre odmiany minnanyu bardzo się różnią od Hainan minyu, na przykład xiamenhua (厦门话 *Xiàménhuà*), a inne mają podobne słownictwo, na przykład chaozhouhua (潮州话 *Cháozhōuhuà*) (Fú 1996: 22). Mówi się o 闽南语 *Mínnányǔ*, 闽南话 *Mínnánhuà*, 闽南方言 *Mínnánfāngyán*, a każde z tych chińskich pojęć ma nieco inne znaczenie nieprzetłumaczalne na język polski (wyjaśnienie w poprzednim rozdziale). W tej pracy autorka postanowiła omówić odmianę tego języka używaną na wyspie Hajnan. Należy podkreślić, że wyróżnia się najważniejsze trzy toplekty Hainan minyu: hainanhua (海南话 *Hǎinánhuà*), qionghwenhua (琼文话 *Qióngwénhuà*) oraz wenchanghua (文昌话 *Wénchānghuà*) (WWW2). Nazwy te pochodzą od nazw geograficznych.

Rodzimi użytkownicy

Hainan minyu jest utożsamiany przez niektóre chińskie źródła z qionghwenhua (琼文话 *Qióngwénhuà*) (Liú 2001: 48) i jest językiem

(zgodnie z chińskimi źródłami topolektem) mogącym pochwalić się największą liczbą użytkowników na wyspie Hajnan. Jest ich ponad 5 milionów i mieszkają w różnych miejscach na wyspie. Wielu z rodzimych użytkowników języka minanyu mówi także po angielsku, putonghua oraz yue. *Minnányǔ* 闽南语 to często drugi język dla rodzimych użytkowników lingaohua oraz tsat (WWW2), które to języki również zostały omówione w pracy.

Powszechnie uważa się, że przodkowie współczesnych rodzimych użytkowników Hainan minyu przybyli na wyspę Hajnan z prowincji 福建 *Fújiàn* i zamieszkali w miejscowości 文昌 *Wénchāng*. 陈波 *Chén Bō* w swojej książce przedstawił fragment 文昌县志 *Wénchāngxiànzhì* (*Zapiski z Wénchāng*). Zapisano tam nazwiska i pochodzenie poszczególnych rodzin przybywających na wyspę Hajnan. Po szczegółowej analizie badacz doszedł do wniosku, że przybysze z prowincji 福建 *Fújiàn* stanowią większość. Jednak wyraźnie zaznaczył, że na liście znalazły się także rodziny z innych prowincji. Oczywiście nie da się zaprzeczyć, że pewne elementy kultury mieszkańców 文昌 *Wénchāng* i ludności w prowincji 福建 *Fújiàn* są wspólne, na przykład teatr lalkowy oraz zwyczaj nakazujący w specjalny sposób obchodzić pierwsze urodziny dziecka (stawia się przed nim różne przedmioty i w zależności od tego, co wybierze, można poznać jego przyszłość) (*Chén* 2008: 11–21).

Status

Zgodnie z klasyfikacją przedstawioną na stronie www.ethnologue.com omawiany język ma status 6a vigorous (ang. żywotny) (WWW2⁷). Rodzimi użytkownicy ogólnie pojętego języka chińskiego min doskonale znają chińską literaturę. Istnieje Biblia, słownik, poezja oraz omówienie gramatyki w tym języku. Język min nie posiada własnej odrębnej formy zapisu, ale tak jak inne języki chińskie można go zapisać znakami (WWW2).

Zanim utworzono prowincję Hajnan, Hainan minyu był dla mówiących różnymi językami mieszkańców wyspy Hajnan niczym *lingua franca*. Uczono się go jako pierwszego języka obcego, aby ułatwić

⁷ Definicje poszczególnych poziomów statusu języka można znaleźć w podrozdziale **Status języka**.

komunikację. Obecnie wraz z rozwojem i upowszechnieniem języka urzędowego Chińskiej Republiki Ludowej, putonghua stał się językiem, którego uczą się mieszkańcy wyspy, aby mimo różnorodnych języków i dialektów móc się komunikować. Niektórzy twierdzą, że pozycja Hainan minyu nie jest zagrożona, ponieważ wciąż zajmuje pierwsze miejsce, jeśli chodzi o liczbę rodzimych użytkowników w prowincji Hajnan (*Liú* 2001: 49). Inni twierdzą, że konieczne jest wyjaśnienie przyczyn stopniowego zanikania hainanhua i ochrona tego języka. Badacze uznają język za zagrożony wyginięciem, jeśli najmłodsze pokolenie nie zna go i nie chce się go uczyć. Skutkuje to tym, że wraz z upływem czasu ostatnie pokolenie władające danym językiem umiera, a wraz z nim także język. Jednak problem hainanhua jest inny. Chociaż dzieci wciąż uczą się tego języka, to niepokojąca jest stale zmniejszająca się liczba użytkowników oraz ograniczenie sytuacji komunikacyjnych, w których mieszkańcy Hajnanu się nim posługują, także hainanhua przestała się rozwijać (Nie powstają nowe słowa i w związku z tym brakuje słownictwa do opisu współczesnej rzeczywistości, a struktury gramatyczne pozostają niezmiennie). Właśnie te trzy zjawiska niepokoją chińskich badaczy (*Zhuāng* 2009: 153–154).

W chińskim językoznawstwie języki/dialekty dzieli się na trzy grupy (*Zhuāng* 2009: 153):

- 强势语言 *qiángshì yǔyán* – języki o silnej pozycji,
- 弱势语言 *ruòshì yǔyán* – języki o słabej pozycji,
- 濒危语言 *bīnwēi yǔyán* – języki zagrożone wyginięciem.

Obecnie hainanhua zalicza się do języków o słabej pozycji.

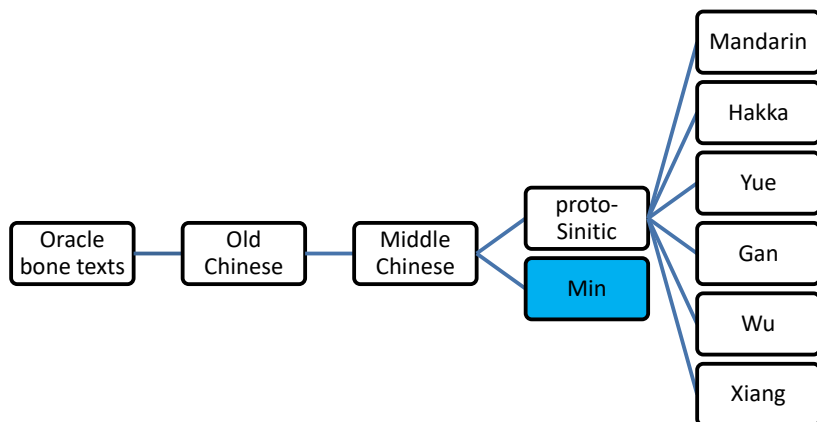
Najważniejszymi przyczynami spadku znaczenia tego języka były: polityka rządu mająca na celu promowanie języka urzędowego Chińskiej Republiki Ludowej; rozwój gospodarczy, który umożliwił częste kontakty z osobami spoza wyspy w celach handlowych oraz przyczynił się do napływu turystów z różnych części Chin; negatywne nastawienie najmłodszych pokoleń do języka: dzieci uczą się w szkole putonghua, programy telewizyjne emitowane są w putonghua. Niektórzy rodzice ze względu na prestiż kojarzony z językiem urzędowym porozumiewają się z dziećmi tylko w tym języku. Skoro rodzimi użytkownicy języka hajnańskiego uważają go za gorszy od języka urzędowego, to tym samym skazują go na zagładę (*Zhuāng* 2009: 154).

Podczas pobytu na wyspie Hajnan autorka również zaobserwowała ten problem i miała okazję poznać rodzimych użytkowników hainanhua, którzy reprezentowali omówione poglądy. Można wysnuć hipotezę, że odrzucenie hainanhua i posługiwanie się wyłącznie językiem urzędowym ma na celu uzyskanie wyższej pozycji społecznej. Jednak jest to tylko hipoteza, która wymagałaby dalszych badań, a opisane powyżej obserwacje autorki nie miały charakteru ściśle naukowego i mogą jedynie stać się inspiracją do dalszego zgłębiania tematu.

Autor tekstu 浅议海南话 [*Krótko o hainanhua*] – 庄翠娟 *Zhuāng Cuijuān* zauważa potrzebę ochrony tego języka. Twierdzi, że każdy język czy dialekt jest nieodłącznym elementem kultury i tożsamości danej grupy ludzi. Sugeruje utworzenie instytucji zajmujących się propagowaniem i utrwalaniem hainanhua, a także promowaniem pozytywnego postrzegania tego języka (*Zhuāng* 2009: 154).

Pochodzenie i klasyfikacja

Hainan minyu zalicza się do makrojęzyka, jakim jest język chiński. Uważa się, że Hainan minyu bardzo różni się od minyu z innych części Chin (*Liú* 2001: 48–49).



Ilustracja 1: Miejsce języka min wśród innych języków chińskich

Ilustracja przedstawia miejsce w języka min wśród innych języków chińskich. Ze względu na znaczne różnice badacze uważają, że język ten musiał odłączyć się od głównego nurtu rozwoju języka chińskiego wcześniej niż pozostałe języki (Blench i Dendo 2004: 5).

Podział na poszczególne dialekty w ramach Hainan minyu różni się w zależności od źródła. Czasem wyróżnia się: hainanhua, qionwenhua i wenchanghua (WWW2). Inny możliwy podział, zdaniem autora oparty na brzmieniu języka, wygląda następująco (Zhāng 2006: 80–84):

– **Odmiana 府城片 Fǔchéngpiàn⁸**

Używana głównie w miejscowościach 海口 Hǎikǒu, 琼山 Qióngshān, 定安 Dìng'ān, 屯昌 Tūnchāng oraz 琼中 Qióngzhōng. Co więcej, język mieszkańców 通什 Tōngshén, 保亭 Bǎotíng, 石碌 Shílù jest bardzo podobny. Sandhi tonalne (wzajemny wpływ sąsiadujących ze sobą tonów) nie jest tak skomplikowane jak w przypadku odmian minnanyu z prowincji 福建 Fújiàn lub 广东 Guǎngdōng.

– **Odmiana 文昌片 Wénchāngpiàn**

Używana głównie w miejscowościach 文蛙 Wénwā, 琼海 Qiónghǎi, 琼山 Qióngshān oraz 文昌 Wénchāng. Dialekt 文昌话 Wénchānghuà jest najbardziej reprezentatywną odmianą Hainan minyu i jest wykorzystywany w radiu i telewizji.

– **Odmiana 万宁片 Wànníngpiàn**

Używana głównie we wschodniej i środkowej części 万宁市⁹ Wànníngshì, w 陵水县 Língshuǐxiàn oraz na wybrzeżu.

– **Odmiana 崖县片 Yáxiànpiàn**

Używana głównie w południowej części 三亚市 Sānyàshì, 乐东城县 Lèdōngchéngxiàn oraz na wschodnim i zachodnim wybrzeżu; również 白沙县 Báishāxiàn, 保亭县 Bǎotíngxiàn, 琼中县 Qióngzhōng oraz 五指山市 Wǔzhǐshānshì.

⁸ Tutaj po raz kolejny pojawia się pojęcie z zakresu chińskiego językoznawstwa: 片 piàn. Dosłownie znaczy ‘kawałek, fragment’. Nie jest to ani język, ani dialekt, więc autorka celowo użyła słowa odmiana.

⁹ 市 shì (‘duże miasto’), 县 xiàn (‘mniejsze miasto’), 镇 zhèn (‘miasteczko’) oraz 村 cūn (‘wieś’) to chińskie jednostki administracyjne.

– **Odmiana 昌感片 *Chānggǎnpàn***

Używana w 东方市 *Dōngfāngshì* oraz 昌江市 *Chāngjiāngshì*.

Istnieje także inny podobny, ale inny podział Hainan minyu.

陈波 *Chén Bō* wyróżnił następujące odmiany (片 *piàn*):

- odmiana 文琼片 *Wénqióngpiàn*,
- odmiana 海定片 *Hǎidìngpiàn*,
- odmiana 万陵片 *Wànlíngpiàn*,
- odmiana 崖州片 *Yázhōupian*,
- odmiana 昌感片 *Chānggǎnpian* (*Chén* 2008 : 5–10).

刘新中 *Liú Xīnzhōng* zaproponował następujący podział:

- odmiana 海府片 *Hǎifǔpiàn*,
- odmiana 文万片 *Wénwànpiàn*,
- odmiana 昌感片 *Chānggǎnpian*,
- 四镇片 *Sìzhènpian* (*Liú* 2006: 48).

Charakterystyka języka

Język minnan to język tonalny charakteryzujący się szykiem zdania SVO (podmiot, orzeczenie, dopełnienie) (WWW2). Poszczególne odmiany/dialekty występujące na wyspie Hajnan zostały omówione w poprzednim podrozdziale. Wszystkie bardzo się od siebie różnią, co przyczynia się do jeszcze większej różnorodności językowej Hajnanu (*Liú* 2001: 49).

2.2. Maihua (迈话 *Màihuà*)

Publikacja opiera się na informacjach i klasyfikacji języków przedstawionych na stronie www.ethnologue.com, jednak po lekturze chińskich źródeł nie sposób przemilczeć istnienia ciekawego dialektu/ języka czy może nawet zjawiska jakim jest 迈话 *Màihuà*. Jest to język/dialekt łączący w sobie Hainan minyu, yue oraz 客赣方言 *Kègàn fāngyán* (rodzaj hakka) (*Liú* 2001: 50), właśnie dlatego wspomniano o nim w podrozdziale między Hainan minyu a yue.

Rodzimi użytkownicy tego języka mieszkają na terenie jednostki administracyjnej 三亚 *Sānyà* we wsiach: 拱北 *Gǒngběi*, 城东 *Chéngdōng*, 水南 *Shuǐnán* (region 崖城区 *Yáchéngqū*) oraz 羊栏 *Yánglán* i 苗林 *Miáolín* (region 羊栏区 *Yánglánqū*). Jest ich około 150 tysięcy. W przeszłości

przodkowie rodzimych użytkowników 迈话 *Màihuà* mieli przybyć z okolic Rzeki Perłowej (珠江 *Zhū Jiāng*). Przeważnie w pewnym stopniu potrafią także komunikować się w Hainan minyu lub putonghua (*Liú* 2001: 50).

2.3. Yue (粤语 *Yuèyǔ* – kantoński)

Ogólne informacje

Język yue (znany także jako Cantonese, Gwong Dung Waa, Yue, Yueh, Yuet Yue, Yueyu) to kolejny język Hajnanu. Należy do języka chińskiego rozumianego jako makrojęzyk (WWW2). „Ze względu na swe nadmorskie położenie (...) języki tej grupy [yue] należą do najważniejszych języków chińskich” (Künstler 2000: 302). W Polsce bywa często nazywany kantońskim, ale taka nazwa może wprowadzać w błąd, ponieważ jest używany nie tylko w Kantonie.

Rodzimi użytkownicy

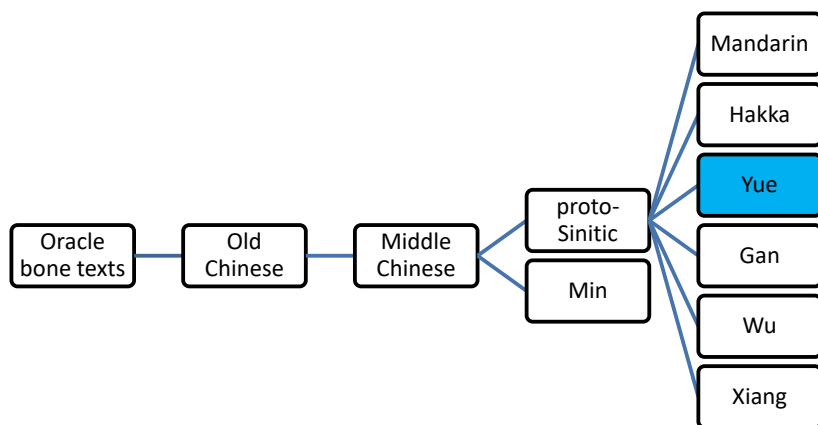
W Chinach żyją 52 miliony rodzimych użytkowników yue, a na całym świecie ponad 62 miliony. Większość zamieszkuje prowincję 广东 *Guǎngdōng*, ale jest także wielu w prowincjach 广西 *Guǎngxī*, 湖南 *Húnán*, a co najważniejsze dla niniejszej pracy w prowincji 海南 *Hǎinán*. Mimo, że większość rodzimych użytkowników omawianego języka należy do grupy etnicznej 汉 *Hàn*, to warto zauważyć, że niektóre inne grupy etniczne w prowincjach 广东 *Guǎngdōng*, 广西 *Guǎngxī* oraz 海南 *Hǎinán* także mówią dialektami yue. Bardzo często rodzimi użytkownicy yue znają putonghua biernie, ale mają problemy z mówieniem.

Status

Jeśli chodzi o status i liczbę rodzimych użytkowników języka, yue w Chinach ustępuje tylko putonghua. Historyczne przyczyny takiej sytuacji zostały omówione w pierwszym rozdziale. Zgodnie z klasyfikacją przedstawioną na stronie www.ethnologue.com język ma status 2 provincial (ang. prowincjonalny). Warto zwrócić uwagę na fakt, że yue ma status 2 tylko w 广东 *Guǎngdōng*. W innych prowincjach także mieszkają użytkownicy tego języka, ale język nie jest używany w mediach i przez rządzących. Jest językiem uznanej największej w Chinach grupy etnicznej 汉 *Hàn* (WWW2).

Yue jest wykorzystywany we wszystkich kontekstach komunikacyjnych i przez wszystkie pokolenia. Jest pozytywnie postrzegany przez rodzimych użytkowników i w pełni rozwinięty. Istnieje literatura, Biblia oraz książki w alfabecie Braille’a w yue. Może być zapisywany chińskimi znakami uproszczonymi, a w Hongkongu (香港 *Xiānggǎng*) oraz w Makao (澳门 *Àomén*), gdzie też jest bardzo ważny, także nieuproszczonymi. W XIX wieku opracowano również sposób zapisu tego języka z wykorzystaniem alfabetu łacińskiego (WWW2).

Pochodzenie i klasyfikacja



Ilustracja 2: Miejsce języka yue wśród innych języków chińskich

Ilustracja 2 przedstawia miejsce języka yue wśród innych języków chińskich (Blench i Dendo 2004: 5).

Charakterystyka języka

Guangzhouhua 广州话 *Guǎngzhōuhuà*, czyli język używany w Kantonie (广州 *Guǎngzhōu*), uważany jest za standard, ale występuje też wiele dialektów i odmian języka yue. 刘新中 *Liú Xīnzhōng* mówi o dwóch używanych na Hajnanie: danzhouhua oraz danjiahua (*Liú* 2001). Zostały one omówione poniżej.

Danjiahua

Danjiahua to rodzaj yue. Liczba rodzimych użytkowników wynosi około 150 tysięcy. Zamieszkują oni miejscowości w okolicy miasta 三亚 *Sānyà* (愉港 *Yúgǎng*, 南海 *Nánhǎi*) oraz 陵水 *Língshuǐ* (新村 *Xīncūn* i 昌江南罗 *Chāngjiāng Nánluó*). Danjiahua to język mieszkających nad wodą rybaków, którzy mieli przybyć z regionu Rzeki Perłowej (珠江 *Zhūjiāng*) na Hajnan. Współczesny język rybaków znad Rzeki Perłowej oraz danjiahua mają wiele cech wspólnych. Obecnie wielu użytkowników danjiahua w pewnym stopniu opanowało putonghua lub Hainan minyu (*Liú* 2001: 50).

Danzhouhua

Na Hajnanie żyje 700 tysięcy rodzimych użytkowników danzhouhua. Wśród wszystkich języków Hajnanu pod względem liczby użytkowników danzhouhua ustępuje tylko Hainan minyu. Zgodnie z 儋县志 *Dānxiànzhì* [*Zapiski z Dānzhōu*] rodzimi użytkownicy tego języka pochodzą z 高州 *Gāozhōu* oraz 梧州 *Wúzhōu*. Obecnie zamieszkują miejscowości: 儋州 *Dānzhōu*, 昌江 *Chāngjiāng*, 南罗 *Nánluó*, 海带 *Hǎidài*, 石碌针西缘 *Shílùzhēn Xīyuán* oraz 白沙 *Báishā*. Wszystkie te miejscowości znajdują się na Hajnanie. Danzhouhuama szesnaście spółgłosek oraz osiem samogłosek. Nie ma opozycji długich i krótkich samogłosek ani rozróżnienia między spółgłoskami przydechowymi i nieprzydechowymi. Danzhouhua, w przeciwieństwie do Hainan minyu, nie ma dialektów ani odmian (*Liú* 2001: 49–50).

Chociaż danzhouhua należy do yue, ale z wieloletnich badań wynika, że różnice są znaczące, więc uważa się, że jest to język/dialekt łączący w sobie wiele różnych cech innych języków. Prawdopodobnie powstał w wyniku wzajemnego wpływu sąsiadujących języków na siebie. Rodzimi użytkownicy danzhouhua mieszkający w 那大 *Nàdà* często posługują się także: junhua, hakka, lingaohua, Hainan minyu oraz hlai. W ostatnich latach w związku z napływem nowej ludności popularność zyskuje putonghua, ale w tak skomplikowanym środowisku językowym proces ten przebiega stosunkowo wolno (*Liú* 2001: 49–50).

2.4. Hakka (海南客家话 *Hǎinán Kèjiāhuà*)

Ogólne informacje

Język chiński hakka (inne nazwy: Hakka, Hokka, Ke, Kechia, Kejia, Majiahua, Tu Guangdonghua, Xinminhua), często nazywany także 涯话 *Yáhuà* (Liu 2001: 50), zalicza się do języka chińskiego rozumianego jako makrojęzyk (WWW2). Rodzimi użytkownicy hakka bardzo często migrowali i byli w małym stopniu podatni na asymilację. Świadczą o tym zachowane z dawnych czasów domy-twierdze 土楼 *tǔlóu*, które budowali, aby osiedlając się w nowym miejscu zapewnić sobie bezpieczeństwo. W związku z tym rodzimi użytkownicy hakka mieszkają w wielu różnych miejscach, głównie na południu Chin. Największe skupiska można znaleźć we wschodniej oraz północno-wschodniej części prowincji 广东 *Guǎngdōng*, na południowym zachodzie prowincji 福建 *Fújiàn*, na południu 江西 *Jiāngxī* oraz w prowincjach 广西 *Guǎngxī*, 四川 *Sìchuān* oraz 海南 *Hǎinán* (WWW2). Jest to „jedyna grupa języków chińskich, która nie zajmuje zwartego terytorium, lecz jest rozsznana w enklawach na znacznym terenie”. Hakka lub w putonghua 客家 *kèjiā* oznaczają ‘goście’ lub ‘przybysze’ (Künstler 2000: 297). Określenie Hainan kejia (海南客家话 *Hǎinán Kèjiāhuà*) odnosi się do języka hakka używanego na wyspie Hajnan.

Rodzimi użytkownicy na wyspie Hajnan

Na całym świecie żyje ponad 30 milionów rodzimych użytkowników hakka, a w samych Chinach prawie 26 milionów (WWW2). Z kolei rodzimych użytkowników hainan kejia jest na Hajnanie około 60 tysięcy, a mieszkają głównie w jednostce administracyjnej 儋州市 *Dānzhōushì*, a konkretnie: 南丰镇 *Nánfēngzhèn* i 兰洋镇 *Lányángzhèn*, a także w miejscowości 那大 *Nàdà* oraz w kilku pobliskich wioskach. Hainan kejia używa się także w 东风 *Dōngfēng*, 番加 *Fānjiā*, 侨值 *Qiáozhí*, 临高 *Língāo*, 定安 *Dìngān*, 陵水 *Língshuǐ*, 三亚 *Sānyà* oraz 琼中 *Qióngzhōng*. Hajnańscy użytkownicy hakka mieszkający w 儋州 *Dānzhōu* przeważnie noszą nazwiska: 李 *Lǐ*, 钟 *Zhōng*, 林 *Lín*, 陈 *Chén*, 刘 *Liú* lub 张 *Zhāng*. W porównaniu do rodzimych użytkowników Hainan minyu stosunkowo łatwo im opanować putonghua. Z tego względu niemal wszyscy rodzimi użytkownicy Hainan kejia opanowali ten język przynajmniej w stopniu komunikatywnym. Co więcej,

wielu zna też różne miejscowe języki wyspy Hajnan (Liú 2001: 50). Przekonanie autora cytowanej publikacji o tym, że putonghua jest łatwiejsza do opanowania dla rodzimych użytkowników języka hakka niż dla rodzimych użytkowników języka minnan, może wynikać z faktu, że język hakka jest bardziej zbliżony do putonghua (Patrz *Ilustracja 4*). W rzeczywistości o „łatwości” uczenia się danego języka nierzadko decyduje osobista motywacja samych uczących się.

Użytkownicy hakka na Hajnanie są potomkami użytkowników tego samego języka z obszarów dzisiejszych prowincji 广西 *Guǎngxī* oraz 广东 *Guǎngdōng*, którzy migrowali na wyspę począwszy od czasów dynastii 宋 *Sòng* (960–1279). W związku z tym ich odmiana języka bardzo przypomina hakka z rejonu 梅县 *Méixiàn* (Liú 2001: 50). Na poniższym fragmencie mapy zaznaczono leżącą w prowincji 广东 *Guǎngdōng* prefekturę 梅州 *Méizhōu*, gdzie leży 梅县 *Méixiàn* (WWW4)

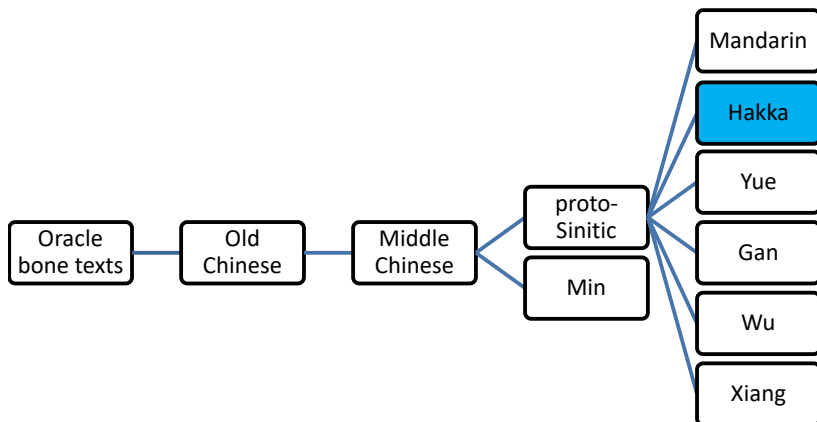


Ilustracja 3: Położenie 梅州 *Méizhōu* (<https://www.google.pl/maps>)

Status

Zgodnie z klasyfikacją przedstawioną na stronie www.ethnologue.com język hakka ma status 5 developing (ang. rozwijający się). Hakka może być zapisywany nieuproszczonymi chińskimi znakami, które są czytane zgodnie z zasadami wymowy tego języka. Od początku XIX wieku podejmowano także próby zapisu z wykorzystaniem alfabetu łacińskiego. Rodzimi użytkownicy tego języka należą do uznanej grupy etnicznej 汉 *Hàn*. Istnieje literatura, programy radiowe oraz publikacje dotyczące gramatyki w języku hakka (WWW2).

Pochodzenie i klasyfikacja



Ilustracja 4: Miejsce języka hakka wśród innych języków chińskich

Ilustracja 4 przedstawia miejsce w języka hakka wśród innych języków chińskich (Blench i Dendo 2004: 5).

Charakterystyka języka

Istnieją różne odmiany języka hakka, ale szczegółowe omawianie ich nie jest celem niniejszej pracy. Jak już wcześniej wspomniano, Hainan kejia jest bardzo podobny do odmiany hakka z 梅县 *Méixiàn*. Co ciekawe, w języku hakka, inaczej niż w putonghua, a podobnie jak w innych językach chińskich z południa Chin, w wygłosie występują głoski: m, p, t oraz k (*Liú* 2001: 50).

2.5. Junhua (军话 *Jūnhuà*)

Junhua pojawił się na Hajnanie kilkaset lat temu wraz z przybyciem 苗族 *Miáozú* – jednej z grup etnicznych w Chinach. Zamieszkali oni w południowo-zachodniej części wyspy. Można wyróżnić trzy odmiany junhua:

- 崖城片 *Yáchéngpiàn*: miejscowość 崖城墟 *Yáchéngxū*
- 儋州片 *Dānzhōupiàn*: miejscowości 那大 *Nàdà*, 中和 *Zhōnghé*, 王五 *Wángwǔ* oraz 长坡 *Chángpō*.
- 昌感片 *Chānggǎnpiàn*: miejscowości 乌烈 *Wūliè*, 保平 *Bǎopíng*, 昌化 *Chānghuà*, 昌城 *Chāngchéng*, 八所 *Bāsuǒ*, 三家 *Sānjiā* oraz 罗带 *Luódài*.

Chociaż nie ma pewności, jak należy klasyfikować junhua, to wiadomo, że jest to jeden z języków chińskich. Obecnie na Hajnanie mieszka 100 tysięcy rodzimych użytkowników tego języka. Nauczenie się putonghua nie sprawia im większych trudności, ale wielu starszych ludzi nie potrafi biegle porozumiewać się w języku urzędowym. Ze względu na częste kontakty z rodzimymi użytkownikami Hainan minyu oraz danzhouhua wielu użytkowników junhua zna te języki (*Liú* 2001: 50).

2.6. Fumahua (付马话 *Fùmǎhuà*)

Rodzimi użytkownicy fumahua zamieszkują wieś 付马 *Fùmǎ* należącą do jednostki administracyjnej 东方市 *Dōngfāngshì*. Wieś ta położona jest w zachodniej części wyspy w odległości kilku kilometrów od morza. Obecnie żyje na świecie 1600 rodzimych użytkowników fumahua. Najwięcej osób we wsi 付马 *Fùmǎ* nosi nazwisko 文 *Wén*. Mieli przybyć z 卢陵 *Lúlíng* (吉安 *Ji'ān*) w prowincji 江西 *Jiāngxī* i mieszkają na Hajnanie od 22 pokoleń.

Mieszkańcy okolicznych wsi posługują się cunhua lub Hainan minyu. Chociaż trudno przyporządkować fumahua do konkretnej grupy językowej, to badacze uważają, że najprawdopodobniej jest to język, który zachował w sobie wiele z 客赣方言 *Kègàn fāngyán* (rodzaj hakka), a w miarę upływu czasu przejął wiele elementów oraz Hainan minyu (*Liú* 2006: 46–47). Fumahua należy więc do języka chińskiego rozumianego jako makrojęzyk.

2.7. Język putonghua na wyspie Hajnan

Ogólne informacje

Putonghua (inne nazwy: Beifang Fangyan, Guanhua, Guoyu, Hanyu, Huayu, Mandarin, Northern Chinese, Putonghua, Standard Chinese, Zhongguohua, Zhongwen) to „urzędowy” język Chińskiej Republiki Ludowej (WWW2).

Rodzimi użytkownicy

Liczba rodzimych użytkowników putonghua w Chinach to 840 milionów, a na całym świecie 847 milionów. (WWW2).

Status

Zgodnie z klasyfikacją przedstawioną na stronie www.ethnologue.com język putonghua ma status 1 national (ang. narodowy) (WWW2).

Charakterystyka języka

Celem tego podrozdziału nie jest szczegółowe opisanie putonghua, ale raczej zaznaczenie, że urzędowy język Chińskiej Republiki Ludowej zajmuje ważne miejsce wśród licznych języków i dialektów wyspy Hajnan. Jest językiem edukacji, urzędów, mediów itd. Od niemal pięćdziesięciu lat Hajnan szybko rozwija się. Wraz z powstaniem zakładów rolnych język urzędowy bardzo szybko się rozprzestrzenił, ponieważ pracujący wspólnie rolnicy (rodzimi użytkownicy różnych języków Hajnanu) musieli znaleźć sposób, aby móc skutecznie się komunikować. Liczne języki i dialekty wyspy Hajnan wywierały i nadal wywierają znaczący wpływ na język putonghua, którym posługują się mieszkańcy wyspy. Dotyczy to głównie słownictwa, gramatyki, a także wymowy; na przykład nie występuje tak charakterystyczne dla Pekinu i wielu miejsc na północy Chin 儿化 *erhua*¹⁰. Kiedyś putonghua na Hajnanie charakteryzował się nieco innymi tonami oraz brakiem różnicowania w mowie niektórych głosek. W ostatnim czasie dzięki popularyzacji standardów języka urzędowego putonghua na Hajnanie staje się coraz bardziej zgodna z promowanymi zasadami (Liú 2001: 51).

¹⁰ 儿化 *erhua* to zjawisko fonologiczne charakterystyczne dla mówionego języka Pekinu polegające na dodawaniu retrofleksyjnego „r” na końcu słów.

3. Języki niechińskie

3.1. Lingaohua (临高话 *Língāohuà*)

Ogólne informacje

Lingaohua znany też pod nazwami: onb, Bê, Limkow, Linkow, Ongbe, Ong-Be lub Vo Limkou używany jest na północno-centralnym wybrzeżu wyspy Hajnan: w 临高县 *Língāoxiàn*, a także na przedmieściach 海口市 *Hàikǒushì* (WWW2; *Liú* 2009: 2).

Rodzimi użytkownicy

Liczba rodzimych użytkowników tego języka sięga 600 tysięcy, wśród których 350 tysięcy posługuje się dialektem lincheng (临城 *Línchéng*), a 170 tysięcy qionshan (琼山 *Qióngshān*) (WWW2). Przodkowie mówiących w języku lingaohua przybyli na Hajnan 3000-2500 lat temu (Sagart 2015: 292). Źródła podają, że około 100 tysięcy to osoby, które posługują się wyłącznie językiem lingaohua (WWW2). Na podstawie obserwacji autorki podczas kontaktu z rodzimymi użytkownikami języka przypuszcza ona, że większość użytkowników wyżej omawianego języka urodzonych po 1980 roku zna urzędowy język Chińskiej Republiki Ludowej putonghua. Biegłość w opanowaniu języka urzędowego jest często bardzo zróżnicowana i zależy od wykształcenia. Starsze pokolenia często znają język urzędowy tylko biernie. Ze względu na ograniczenia czasowe powyższe obserwacje nie miały charakteru naukowego, a wnioski mogą stać się jedynie inspiracją do dalszych badań.

Wielu rodzimych użytkowników języka lingaohua posiada także częściową umiejętność (兼通 *jiāntōng*) mówienia w innych językach Hajnanu, na przykład: dnazhouhua, junhua lub Hainan minyu (*Liú* 2001: 46–47).

Rodzimych użytkowników języka lingaohua oficjalnie zalicza się do grupy etnicznej 汉 *Hàn*. Choć w przeszłości ludzi mówiących lingaohua zaliczano do 黎族 *Lízú*. Jednak 黎族 *Lízú* nie uznają rodzimych użytkowników lingaohua za swoich (*Liú* 2001: 46–47).

Status

Zgodnie z klasyfikacją przedstawioną na stronie www.ethnologue.com język lingaohua ma status 6a vigorous (ang. żywotny, pełen życia). Chociaż edukacja w Chińskiej Republice Ludowej powinna odbywać się tylko w putonghua, to omawiany język bywa wykorzystywany w szkołach podstawowych¹¹. Istnieją programy radiowe, słowniki oraz omówienie gramatyki tego języka (WWW2). Na przykład w 1931 roku Savina opublikował słownik tego języka. Słownik został wzbogacony o komentarze Haudicourt oraz Hashimoto i ponownie opublikowany w 1965 roku (Sagart 2015: 292).

Język nie posiada własnej, odrębnej formy pisanej. Nie istnieje więc literatura w języku lingaohua. Uważa się, że formą pisaną mogą być chińskie znaki, ale oczywiście czyta się je inaczej (WWW2).

Z rozmów, które autorka miała okazję przeprowadzić z rodzimymi użytkownikami lingaohua, wynika, iż nie są świadomi swojego pochodzenia i niewiele wiedzą o swoich przodkach. Sądzą, że należą do grupy etnicznej 汉 *Hàn*, a język lingaohua jest blisko spokrewniony z putonghua. Ze względu na ograniczenia czasowe i odmienny przedmiot zainteresowania autorki opisane rozmowy nie miały charakteru naukowego, a temat może stać się inspiracją ciekawych badań. Jest to język z grupy niechińskich (Kurpaska 2010: 6). Kolejny ciekawy temat badawczy to stosunek rodzimych użytkowników do języka lingaohua.

Pochodzenie i klasyfikacja

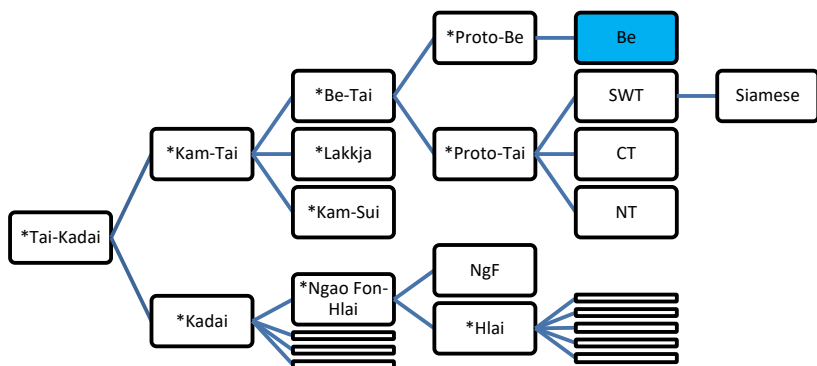
Język lingaohua należy do grupy językowej Tai-Kadai, Kam-Tai, Lakkja (WWW2) lub po chińsku 壮侗语族 *Zhuàngdòngyǔzú* (Kurpaska 2010: 6)¹². W kręgach akademickich brakuje zgodności co do przynależności tego języka. Już w latach 30. XX wieku nazywano ludzi z 临高 *Língāo* Ong-be, a ich język be. W latach 80. ubiegłego wieku pojawiły się przypuszczenia, że jest blisko spokrewniony z birmańskim

¹¹ W Chinach sukcesywnie jest wzmocniania promocja putonghua. Chociaż z pokolenia na pokolenia i z roku na rok coraz rzadziej ma to miejsce, to wciąż w szkole lub urzędach używa się niekiedy lingaohua. Można wysnuć hipotezę, że wynika to z faktu, iż rodzimych użytkowników jest tylko 600 tysięcy. Istnieje szansa, że idąc do urzędu, spotka się krewnego, więc w ten sposób domena prywatna przenika się z publiczną i wybór putonghua jako języka komunikacji nie jest oczywisty.

¹² Językoznawcy chińscy uważają tai-kadai za grupę językową, a zachodni za rodzinną językową.

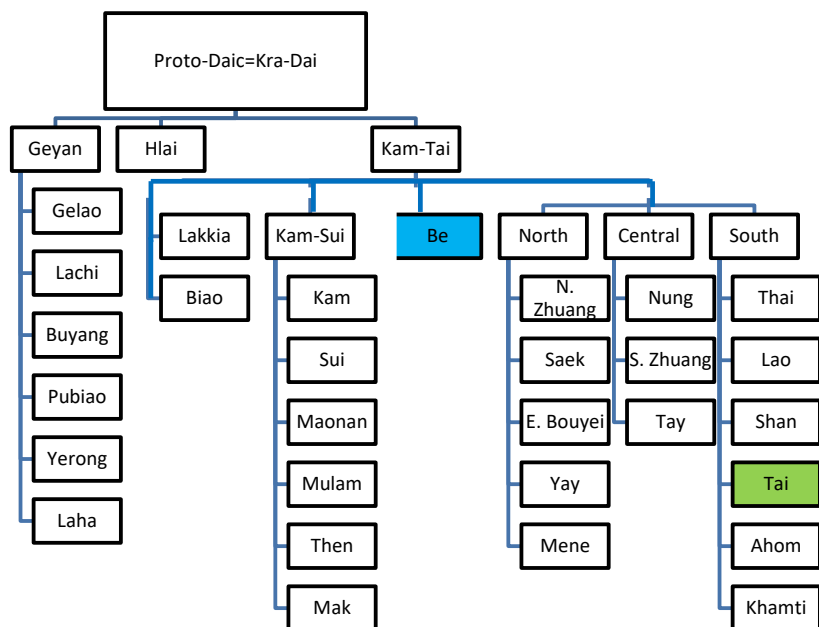
缅甸语 *Miǎnyǔ*. Rozważano także możliwość, że język lingaohua powstał w wyniku połączenia się języka hlai oraz języka 泰汉语 *Tàihànyǔ*. 李方桂 *Lǐ Fāngguì* uważał, że lingaohua należy do języka hlai. Prowadzono też badania mające na celu potwierdzić tezę, iż jest to dialekt języka 壮语 *Zhuàngyǔ*. Te dwa języki w istocie mają wiele wspólnego, ale podobieństwa mogą być skutkiem późniejszego kontaktu, a nie wspólnego pochodzenia (*Liu* 2001: 46–47).

Hansell wysnuł tezę, że język lingaohua jest blisko spokrewniony z językami tajskimi. Po przeprowadzeniu badań nad podobieństwem języka i języka proto-tajskiego w zakresie tonów i spółgłosek doszedł do wniosku, że języki te są spokrewnione, ale język lingaohua nie wywodzi się z proto-tajskiego, lecz hipotetycznego wspólnego języka be-tai, który z kolei wywodzi się z języka proto-kam-tai. By sprawdzić tę hipotezę, w 1992 roku Theraphan L-Thongkum przeprowadziła badanie mające na celu porównanie słownictwa lingaohua oraz syjamskiego (Be and Siamese) i doszła do wniosku, że faktycznie może istnieć pokrewieństwo między lingaohua a rodziną języków Tai-Kadai. Przyznała jednak, że w celu ostatecznego potwierdzenia tej hipotezy należy porównać także liczne aspekty kultury (*L-Thongkum* 2001: 189–190). Ilustracja 5 przedstawia miejsce lingaohua (Be) wśród innych języków pochodzący z artykułu właśnie Theraphan L-Thongkum:



Ilustracja 5: Pochodzenie języka lingaohua (Be) I

Oprócz omawianego w tym rozdziale języka lingaohua (Be) warto zwrócić uwagę na znajdujący się w prawej części schematu język hlai, który zostanie omówiony w kolejnym rozdziale.



Ilustracja 6: Pochodzenie języka lingaohua (Be) II

Powyższy schemat przedstawia pochodzenie lingaohua i jego miejsce wśród innych języków zgodnie z badaniami Edmondson i Solnit, którzy doszli do podobnego wniosku jak wcześniej Theraphan L-Thongkum (Blench i Dendo 2004: 11).

Przypisanie lingaohua do konkretnej grupy językowej i określenie jego pochodzenia jest bardzo trudne. Wynika to prawdopodobnie z faktu, że język ten nie miał nigdy własnej odrębnej formy pisanej, a przodkowie obecnych rodzimych użytkowników pojawili się na wyspie Hajnan już 3000 lat temu. Ustalenie tych faktów nie jest jednak tak ważne, jak uświadomienie sobie, że język lingaohua należy do używanych w Chińskiej Republice Ludowej języków niechińskich (Kur-

paska 2010: 6). Już tak prosta i niezbyt dokładna informacja pozwala wyobrazić sobie różnorodność językową wyspy Hajnan.

Charakterystyka języka

Najbardziej charakterystyczną cechą tego języka są tony. Dialekt 临城 *Línchéng* (uważany za standard (WWW1)) ma ich siedem, a 琼山 *Qióngshān* trzynaście (WWW2). 刘新中 *Liú Xīnzhōng* wyróżnia 6 tonów. Mogą zmieniać się w zależności od tego, jakie tony występują obok siebie (sandhi tonalne). Język lingaohua ma 17 nagłosów, a nie ma głosek przydechowych oraz sylab o neutralnym tonie. Jest dużo słów jednosylabowych, a nowe słowa powstają z połączenia istniejących już sylab. Słownictwo w 60% jest podobne do języka 侗泰语 *Dòngtài yǔ*, a w 40% do języka hlai. Występują liczne zapożyczenia z języka yue oraz Hainan minyu (*Liú* 2001: 46–47). Jeśli chodzi o szyk zdania, jest to SVO (podmiot, orzeczenie, dopełnienie) (WWW2).

Jak już wcześniej wspomniano, niektóre źródła wyróżniają dwa dialekty 临城 *Línchéng* oraz 琼山 *Qióngshān* (WWW2). Jednak inne podkreślają istnienie trzech dialektów lingaohua:

- Dialekt 临高土语 *Língāotǔyǔ* – używany w całej jednostce administracyjnej 临高 *Língāo*; w jednostce administracyjnej 儋县 *Dānxiàn* w następujących miejscowościach: 和庆 *Héqìng*, 宝岛 *Bǎodǎo*, 那大 *Nàdà*, 兰洋 *Lányáng*, 南丰 *Nánfēng*, 洛基 *Luòjī* oraz w jednostce administracyjnej 澄迈 *Chéngmài* w miejscowościach: 福山 *Fúshān* i 桥头 *Qiáotóu*. W sumie jest 328 000¹³ rodzimych użytkowników tego dialektu.
- Dialekt 澄迈土语 *Chéngmàitǔyǔ* – używany w miejscowościach 白莲 *Báilián*, 大丰 *Dàfēng*, 老城 *Lǎochéng* oraz 马村 *Mǎcūn* w jednostce administracyjnej 澄迈 *Chéngmài*. W sumie jest 48 000 rodzimych użytkowników tego dialektu.
- Dialekt 琼山土语 *Qióngshāntǔyǔ* – używany w jednostce administracyjnej 琼山县 *Qióngshānxiàn* w miejscowościach: 龙坑 *Lóngkuàng*, 十字路 *Shízìlù*, 遵潭 *Zūntán*, 龙桥 *Lóngqiáo*, 铁桥 *Tiěqiáo*,

¹³ Dane liczbowe pochodzą z książki opublikowanej w 1985 roku i w związku z tym mogą być nieaktualne. Są jednak nadal wartościowe, ponieważ dostarczają informacje o różnicach między poszczególnymi dialektami, jeśli chodzi o liczbę rodzimych użytkowników. Dialekty 临高土语 *Língāotǔyǔ* oraz 琼山土语 *Qióngshāntǔyǔ* mają znacznie więcej rodzimych użytkowników niż 澄迈土语 *Chéngmàitǔyǔ*.

永兴Yǒngxìng, 石山Shíshān, 云龙Yúnlóng i 美安Měi'ān oraz na przedmieściach miasta海口Hǎikǒu w miejscowościach: 海秀Hǎixiù, 红旗Hóngqí, 新海Xīnhǎi, 长流Chángliú, 荣山Róngshān, 海联Hǎilián, 白沙Báishā i 大英Dàiyīng. W sumie jest 168 000 rodzimych użytkowników tego dialektu (Zhāng i inni, 1985: 10).

3.2. Hlai (黎语 Láyǔ)

Ogólne informacje

Język hlai zwany także: Hlai, Bli, Dai, Day, Dli, Klai, La, Lai, Le, Li, Loi, Slai to język mniejszości etnicznej 黎族Lízú (WWW2). Należy zaznaczyć, iż panuje niezgodność wśród badaczy, czy jiaomao jest osobnym językiem czy jedynie dialektem hlai. Problem wynika z tego, że oba są językami mniejszości etnicznej 黎族Lízú. W związku ze znaczącymi różnicami w słownictwie w niniejszej pracy zostaną one omówione osobno. Jednak ze względu na fakt, że niektóre źródła ich nie rozróżniają, w omówieniu hlai mogą pojawić się informacje o jiaomao i na odwrót. Językiem hlai mówi się w środkowej i południowej części wyspy Hajnan (w miejscowościach: 万宁Wànníng, 屯昌Túncāng, 澄迈Chéngmài oraz 白沙Báishā) (WWW2).

Rodzimi użytkownicy

Rodzimych użytkowników hlai jest 667 tysięcy, w tym 160 tysięcy osób jednojęzycznych. Razem rodzimych użytkowników hlai i jiaomao jest 1 248 000 (w tym 52 300 użytkowników w jiaomao). Mniejszość etniczna 黎族Lízú stanowi 61% całej ludności Hajnanu (WWW2). Zgodnie z chińskim prawem muszą także uczyć się języka urzędowego putonghua, ale stopień opanowania to kwestia indywidualna.

Status

Zgodnie z klasyfikacją przedstawioną na stronie www.ethnologue.com język hlai ma status 6a vigorous (ang. żywotny, pełen życia). Jest językiem uznanej przez prawo grupy etnicznej 黎族Lízú (WWW2).

Na przełomie lat 50. i 60. ubiegłego wieku istniał zapis tego języka oparty na alfabecie łacińskim. Od tamtych czasów nie podjęto kolejnych prób zapisu. Również niektórzy miejscowi Chińczycy należą

do grupy 汉族 *Hànzú* lub rodzimi użytkownicy cunhua uczą się języka hlai jako drugiego języka (WWW2).

Wraz z rozwojem i lepszym dostępem do edukacji wśród omawianej grupy zaszły znaczące zmiany. Dawniej w hlai przeważały wyrazy jednosylabowe, współcześnie, poprzez długoletni wpływ języka chińskiego, przeważają wyrazy dwusylabowe. Jednak dużo bardziej niepokojący dla ludzi starszych należących do 黎族 *Lízú* jest fakt, że chociaż osoby przed czterdziestym rokiem życia potrafią zaśpiewać wiele tradycyjnych pieśni, to nie rozumieją ich słów. Młodzi ludzie uczą się języka urzędowego i opanowują go w różnym stopniu. Jeśli bardzo dobrze znają ten język, to powoli zapominają swojego własnego języka. Z kolei jeśli niezbyt dobrze władają językiem urzędowym, to bez problemu mogą się porozumiewać w hlai.

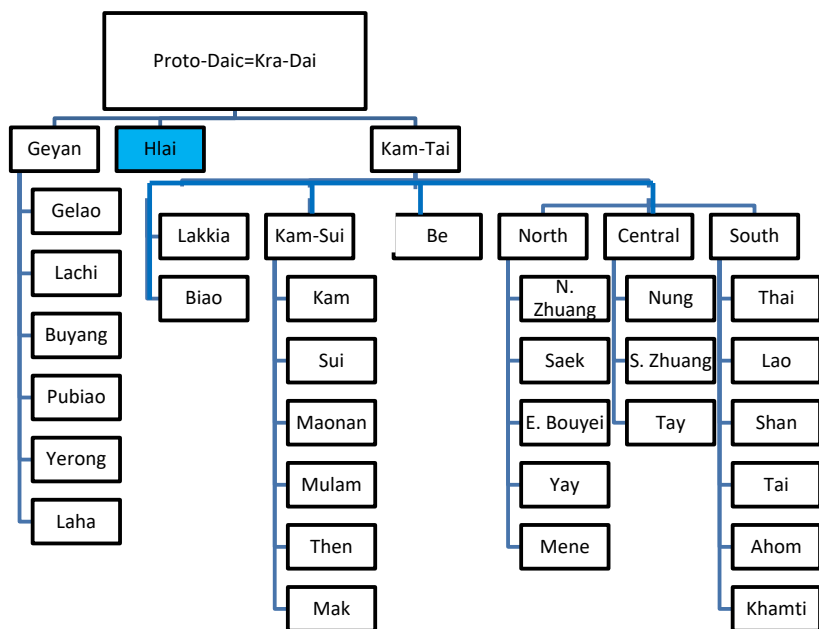
Kolejne interesujące zjawisko to zapożyczenia z chińskiego w języku hlai. Przez wieki był to proces naturalny, który wzbogacał język. Języki wyspy Hajnan czerpały od siebie wzajemnie. Zapożyczenia służyły do opisywania nowych elementów rzeczywistości. Współcześnie jest tych zapożyczeń coraz więcej. Niestety, zmieniła się ich funkcja. Coraz częściej zamiast wzbogacać język, zastępują i wypierają istniejące rodzime słowa. Przyczynia się do tego także fakt, że dzieci uczą się w szkole w putonghua, a hlai używany jest w ograniczonym kontekście – w rozmowach z członkami rodziny i sąsiadami. Co więcej, im starszy przedstawiciel grupy 黎族 *Lízú*, tym większe prawdopodobieństwo, że jego słownictwo w rodzimym języku będzie bogatsze. Często znają także słowa oznaczające różne dzikie zwierzęta i rośliny. Środowisko naturalne zmienia się, więc młodzi ludzie nie mieli nigdy szansy zobaczyć tych zwierząt czy roślin, więc nie znają tych słów. Naturalne jest także, że osoby, które długo kształciły się lub pracowały poza rodzinną wsią, stopniowo zapominają swój rodzimy język (*Wén i Xíng* 2010: 143–144).

Z analizy przeprowadzonej przez 李政芳 *Lǐ Zhèngfāng* wynika, że zanikające słowa są najczęściej niezwiązane z rzeczywistością globalizacji i licznych kontaktów z innymi grupami etnicznymi. Niestety, takich słów jest w omawianym języku bardzo wiele. Aby móc opisać rzeczywistość i swobodnie się komunikować z różnymi ludźmi, 黎族 *Lízú* coraz częściej wybierają Hainan minyu lub putonghua (*Lǐ* 2010: 40).

W tym miejscu warto podkreślić, że sytuacja danego języka/dialektu zależy od rodzimych użytkowników. Jeśli postrzegają go pozytywnie, to będą go używać w różnych kontekstach komunikacyjnych i przyczyniać się do rozwoju. Jeśli natomiast rodzimi użytkownicy uważają swój język za nieważny i mało przydatny, to tym samym skazują go na zagładę. Członkowie grupy etnicznej 黎族 *Lízú* bardzo sobie cenią swój język. Ze względu na to, że hlai nie ma pisma, wszystkie pieśni, opowieści oraz mądrość ludowa muszą być przekazywane ustnie. Żeby nie stracić kontaktu ze swoją kulturą 黎族 *Lízú* starają się bardzo dobrze opanować mowę swoich przodków. Mimo, iż dostrzegają, jak ważny jest język dla zachowania kultury, to ze względów praktycznych chętnie uczą się putonghua. Dotyczy to szczególnie tych osób, które zajmują się handlem. 黎族 *Lízú* szanują swoją przeszłość, ale jednocześnie w praktyczny sposób myślą o przyszłości. W efekcie większość z nich jest dwujęzyczna. Trudno stwierdzić, jak długo przetrwa hlai. Zmieniające się środowisko naturalne i społeczeństwo nie sprzyjają rozwojowi tego języka. Jednak, jak już zaznaczono wcześniej, najważniej zależy od postrzegania hlai przez rodzimych użytkowników (*Wén i Xíng* 2010: 143–144).

Pochodzenie i klasyfikacja

Hlai należy do grupy języków dajskich, inaczej taj-kadaj (WWW2) lub 壮侗语族 *Zhuàngdòngyǔzú* (Kurpaska 2010: 6). Ilustracja 7 przedstawia pochodzenie języka 黎语 *Líyǔ* (hlai) i jego miejsce wśród innych języków zgodnie z badaniami Edmondson i Solnit (Blench i Dendo 2004: 11).



Ilustracja 7: Pochodzenie języka hlai

Warto jednak zaznaczyć, że pochodzenie hlai nie jest do końca jasne. W artykule autorstwa 刘援朝 *Liú Yuánzhāo* zostały przedstawione trzy metody badania systemu tonów w omawianym języku. Można je zastosować, aby chociaż częściowo potwierdzić przynależność języka do grupy 壮侗语族 *Zhuàngdòngyǔzú* (Liú 2004: 99–100):

- 1) Z badań dotyczących tej grupy językowej wynika, że obserwując tony w języku chińskim i w językach 壮侗语族 *Zhuàngdòngyǔzú*, można odnaleźć dowody na wspólną historię niektórych słów. Mowa tutaj o zapożyczeniach. Jednak w języku hlai jest tych zapożyczeń mniej niż w innych językach i ciężko by było wyciągnąć konkretne wnioski.
- 2) Można także badać zależności pomiędzy tonami w dwóch językach, wykorzystując do tego słowa o tym samym pochodzeniu. W przypadku omawianych języków zależności te są jednak bardzo skomplikowane i trudno dojść do jednoznacznych wniosków.

- 3) Jeśli dwie pierwsze nie przynoszą spodziewanych rezultatów, można także badać zmiany tonów w poszczególnych słowach w różnych dialektach i językach. W tym przypadku można zauważyć pewne podobieństwa, ale wciąż nie widać jasnej zależności (Liu 2004: 99–100).

Trudno więc jednoznacznie określić pochodzenie hlai.

Charakterystyka języka

Hlai a 黎语 *Líyǔ*

Zachodnie źródła wyróżniają języki hlai oraz jiamao. Źródła chińskie mówią o 黎语 *Líyǔ*, czyli języku mniejszości etnicznej 黎族 *Lízú*, który dzieli się na pięć odmian:

- 俅 *Xiāo* – Mówi nim 58% ludzi należących do hajnańskiej mniejszości etnicznej 黎族 *Lízú*. Obejmuje następujące miejscowości: 三亚 *Sānyà*, 乐东 *Lèdōng*, 东方 *Dōngfāng*, 通什 *Tōngshén*, 白沙 *Báishā*, 昌江 *Chāngjiāng*, 保亭 *Bǎotíng* oraz 陵水 *Língshuǐ*. 俅 *Xiāo* jest najbardziej rozpowszechnionym dialektem języka 黎语 *Líyǔ*.
- 杞 *Qǐ* – Mówi nim 24% mniejszości etnicznej 黎族 *Lízú*, w szczególności w 通什 *Tōngshén*, 琼中 *Qióngzhōng*, 保亭 *Bǎotíng* i w południowo-wschodnich częściach 东方 *Dōngfāng* oraz 昌江 *Chāngjiāng*. Dialekt w tych wszystkich miejscach jest bardzo podobny, ale stopień asymilacji z grupą etniczną 汉族 *Hànzú* jest bardzo zróżnicowany. Dialekty 俅 *Xiāo* oraz 杞 *Qǐ* są do siebie bardzo podobne, tak jak kultura obu grup. W dialekcie 俅 *Xiāo* występuje wiele zapożyczeń z Hainan minyu. Wielu rodzimych użytkowników 杞 *Qǐ* zna także Hainan minyu i putonghua.
- 本地 *Běndì* czyli ‘miejscowi’ – Tak nazwali rodzimych mieszkańców wyspy Hainan ludzie z grupy etnicznej 汉族 *Hànzú*. ‘Miejscowi’ stanowią 6% wszystkich 黎族 *Lízú* i zamieszkują 白沙县 *Báishāxiàn* i 广大山 *Guǎngdàshān*. Wielu z nich zna danzhouhua, Hainan minyu oraz putonghua.
- 美孚 *Měifú* – Mówi nim 4% wszystkich 黎族 *Lízú* na wyspie Hainan. Dialekt 美孚 *Měifú* jest podobny zarówno do 俅 *Xiāo*, jak i 杞 *Qǐ*. Rodzimi użytkownicy mieszkają głównie w 东方 *Dōngfāng*. Częściowo potrafią porozumiewać się w Hainan minyu, a obecnie coraz więcej zna putonghua.

- 加茂 *Jiāmào* – Ze względu na fakt, że niechińskie źródła definiują go jako język, a nie dialekt, to 加茂 *Jiāmào* zostanie omówiony w kolejnym podrozdziale (*Liú* 2001: 45–46).

Mimo iż wyróżnia się tak wiele grup w ramach języka mniejszości etnicznej 黎族 *Lízú*, to mają one bardzo wiele wspólnych cech i poprzez język można także dostrzec bliskość kulturową (*Liú* 2001: 46). Jednak badając nazwy topograficzne we wszystkich tych dialektach, nietrudno dostrzec, że znacznie różnią się od siebie. Dotyczy to oczywiście jedynie tradycyjnych nazw, ponieważ z biegiem czasu w związku z kontaktami między tymi grupami oraz wraz z pojawieniem się na wyspie grupy etnicznej 汉族 *Hànzú* niektóre nazwy zmieniły się (*Gāo* 2001: 53).

3.3. Jiaomao (加茂话 *Jiāmàohuà*)

Ogólne informacje

Jak już wcześniej wspomniano, jiaomao (zwany także: Gevou, Kamau, Ku vou, Tai) bywa uważany przez chińskich badaczy za dialekt hlai (WWW2). Sami 加茂 *Jiāmào* mówią o sobie ‘Thai’ (*Liú* 2008: 46). Badacze zachodni uznają jiaomao za osobny język (WWW2). Celem niniejszej pracy jest ukazanie różnorodności językowej wyspy Hajnan i dlatego jiaomao zostanie poświęcony osobny podrozdział.

Rodzimi użytkownicy

W jiaomao mówi 7% wszystkich 黎族 *Lízú* na wyspie Hajnan. Rodzimi użytkownicy mieszkają na brzegach rzek 藤桥河 *Téngqiáohé* oraz 陵水河 *Língshuǐhé*, a także w 三亚 *Sānyà*, 陵水 *Língshuǐ* i 保亭 *Bǎotíng* (*Liú* 2001: 45–46) oraz w okolicach góry 五指山 *Wǔzhǐshān*. Obecnie żyje na Hajnanie 52 tysiące rodzimych użytkowników tego języka. Jeśli chodzi o kulturę, to rodzimi użytkownicy jiaomao wyróżniają się wśród innych 黎族 *Lízú*. Wielu z nich posługuje się także putonghua (WWW2).

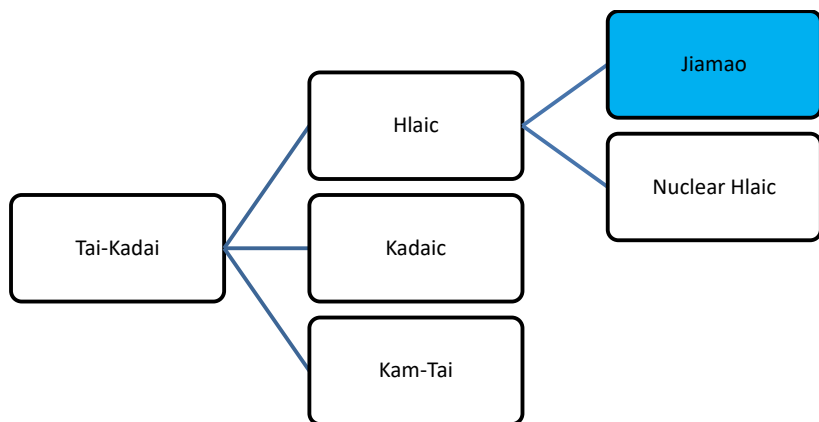
Status

Zgodnie z klasyfikacją przedstawioną na stronie www.ethnologue.com jiaomao ma status 6a vigorous (ang. żywotny, pełen życia). Oznacza to, że jest wykorzystywany w bezpośredniej komunikacji przez wszystkie grupy wiekowe (pokolenia). Ponadto jest językiem uznanej przez

prawo grupy etnicznej 黎族 *Lízu* (WWW2). Fakt, iż w Chinach nie jest uznawany za osobny język, a jedynie za dialekt, zdaje się nie mieć specjalnego wpływu na rozwój i stan tego języka.

Pochodzenie i klasyfikacja

Jiaomao to język z grupy taj-kadaj (WWW2). Na ilustracji nr 8 przedstawiono możliwą klasyfikację omawianego języka (WWW3):



Ilustracja 8: Pochodzenie języka jiaomao

Charakterystyka języka

Nie jest celem niniejszej książki przedstawić szczegółowo cechy omawianych języków. Warto podkreślić, że niezależnie od uznania jiaomao za dialekt czy język badacze są zgodni, że jiaomao różni się od pozostałych odmian hlai. (WWW2) (*Liú* 2008: 64).

3.4. Nayuehua (那月话 *Nàyuèhuà*)

Językiem nayuehua posługuje się tylko około cztery tysiące osób, ale warto o nim wspomnieć, bo jest to kolejny język Hajnanu. Z zebranych materiałów wynika, że nayuehua jest bardzo zbliżony do cunhua, ale

jednocześnie podobny do hlai. Zgodnie z tekstem 东方市社会志 *Dōngfāngshì shèhuìzhì* (*Zapiski o społeczeństwie Dōngfāngshì*) nayuehua to dialekt hlai. Z tego względu jego omówienie znalazło się właśnie w tym miejscu w niniejszej pracy (Liú 2006: 42).

Rodzimi użytkownicy nayuehua zamieszkują dwie miejscowości: 月村 *Yuècūn* (około 3000 osób) oraz 斗村 *Dòucūn* (około 1000 osób) należące do jednostki administracyjnej 东方市 *Dōngfāngshì*. W 那月话 *Nàyuèhuà* występuje 26 spółgłosek oraz 57 samogłosek. Samogłoski nayuehua są znacznie mniej skomplikowane niż te w hlai lub cunhua (Liú 2006: 42). Niezależnie od tego, czy nayuehua to dialekt hlai lub cunhua, czy też osobny język, to niewątpliwie samo jego istnienie przyczynia się do różnorodności językowej wyspy Hajnan.

3.5. Cunhua (村话 *Cūnhuà*)

Ogólne informacje

Cunhua (zwany także Cunhua, Cun-Hua, Ngao Fon) to kolejny język Hajnanu. Inna chińska nazwa to 哥隆话 *Gēlónghuà*; w języku cun 哥隆 *gēlóng* oznacza ‘老大 *lǎodà*’ (putonghua) czyli ‘najstarszy syn w rodzinie’.

Rodzimi użytkownicy

Rodzimi użytkownicy cunhua mieszkają nad morzem w północno-zachodniej części Hajnanu na obu brzegach rzeki 昌化江 *Chānghuàjiāng*, na równinie 滨海平原 *Bīnhǎipíngyuán* i w regionie 丘陵地区 *Qīūlíngdìqū* w około 40 wsiach (Liú 2001: 46). Jest ich 80 tysięcy w tym 47 200 osób, które nie znają żadnego innego języka. Osoby jednojęzyczne to głównie dzieci, osoby starsze oraz wiele kobiet (WWW2). Inne źródła podają, że na Hajnanie mieszka 60 tysięcy rodzimych użytkowników tego języka (Liú 2001: 46). Wielu z rodzimych użytkowników języka cunhua do pewnego stopnia opanowało także putonghua lub inne miejscowe języki i dialekty. Rodzimych użytkowników tego języka oficjalnie zalicza się do grupy etnicznej 汉 *Hàn* (Liú 2001: 46). Jednak mówi się o nich również 村人 *Cūnrén* (dosłownie: ‘ludzie ze wsi’). Chociaż obecnie większość rodzimych użytkowników cunhua to robotnicy.

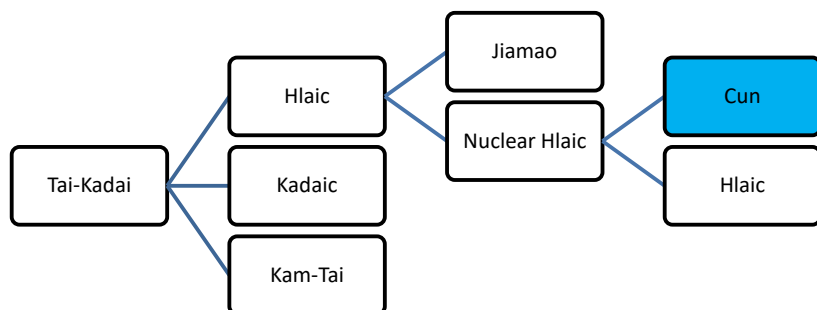
村人 *Cūnrén* mieli podobno przybyć z miejscowości 福田 *Fútíán* w prowincji 福建 *Fújiàn* na Hajnan osiem lub dziewięć pokoleń temu. W przeciwieństwie do kobiet z 黎族 *Lízú*, kobiety 村人 *Cūnrén* nie noszą kolorowych spódnic w kształcie tuby, lecz ubrania i trójkątne czapki typowe dla grupy 汉 *Hàn*. W swoim artykule na temat lingaohua, hlai oraz cunhua Theraphan L-Thongkum zaznacza, że wśród tych trzech języków najmniej wiemy właśnie o cunhua (L-Thongkum 2001: 191).

Status

Zgodnie z klasyfikacją przedstawioną na stronie www.ethnologue.com omawiany język ma status 6a vigorous (ang. żywotny, pełen życia). Oznacza to, że jest wykorzystywany w bezpośredniej komunikacji przez wszystkie pokolenia, a jego sytuacja jest stabilna. Ponadto jest językiem uznanej przez prawo grupy etnicznej 汉 *Hàn*. Cunhua jest pozytywnie postrzegany w społeczeństwie i wykorzystywany w wielu sytuacjach komunikacyjnych. Nie istnieje literatura w tym języku ani sposób zapisu, ale powstały opracowania dotyczące gramatyki cunhua¹⁴ (WWW2).

Pochodzenie i klasyfikacja

Źródła podają, że cunhua to język sino-tybetański, choć podobny do 黎语 *Líyú* (hlai), to niewątpliwie osobny język (Liú 2001: 46). Można też znaleźć trochę inną klasyfikację, którą przedstawiono poniżej (WWW3):



Ilustracja 9: Pochodzenie języka cunhua

¹⁴ Godna uwagi jest na przykład publikacja: 符昌忠著 *Fúchāng Zhōngzhù*. 海南村话 *Hǎinán Cūnhuà* [Hajnański język cun]. 1966. 广州 *Guǎngzhōu*: 华南理工大学出版社 *Huánán lǐgōng dàxué chūbǎnshè*

Theraphan L-Thongkum twierdzi, że cunhua oraz hlai są sobie bliskie, ale jednocześnie podkreśla, że nie zgadza się z tezą, jakoby cunhua wywodził się z proto-hlai (L-Thongkum 2001: 191).

Do tej pory nie wyróżniono żadnych dialektów w ramach cunhua. Słownictwo języków cunhua i hlai jest podobne w 40% (WWW2).

Charakterystyka języka

Cunhua to język tonalny o dziesięciu tonach, a sąsiadujące tony wzajemnie na siebie wpływają. Typowy szyk zdania to SVO (podmiot-orzeczenie-dopełnienie). Jeśli chodzi o leksykę, to dominują słowa jednosylabowe. Występują liczne zapożyczenia z yue oraz Hainan minyu. Dotyczy to szczególnie słów odnoszących się do pojęć abstrakcyjnych. Gramatyka jest typowa dla języków taj-kadaj (*Liú* 2001: 47)(WWW2).

3.6. Język kim mun

Ogólne informacje

Język kim mun (znany także jako Chasan Yao, Gem Mun, Hainan Miao, Jim Mun, Jinmen, Kem Mun, Kimmun, Lan Tin, Lanten, Lowland Yao, Man Lantien, Men, Mun, Shanzi Yao) to kolejny język wyspy Hajnan. W tytule podrozdziału celowo opuszczono nazwę chińską. Chińscy językoznawcy niejednokrotnie postrzegają języki przez pryzmat zarejestrowanych przez rząd chiński mniejszości etnicznych. Każdej z tych grup próbują przypisać jeden język, ale nie jest to możliwe. Wyróżniono w Chinach mniej grup etnicznych niż języków. Po przeanalizowaniu i porównaniu źródeł chińskich i zachodnich wśród wielu pojęć można wyróżnić cztery najważniejsze związane z językiem kim mun:

- 瑶族 Yáozú – grupa etniczna, niektórzy z nich mówią w języku kim mun;
- 苗族 Miáozú – grupa etniczna, mieszkają na Hajnanie, rodzimi użytkownicy języka kim mun;
- kim mun – język, nazwa nie precyzuje grupy etnicznej rodzimych użytkowników;
- 瑶语 Yáoyǔ – język 瑶族 Yáozú, ale nie 苗族 Miáozú, więc raczej nie kim mun;

- 苗语 *Miáoyǔ* – język苗族 *Miáozú*, ale nie瑶族 *Yáozú*, więc raczej nie kim mun.

Utożsamianie języka kim mun z yaoyu (瑶语 *Yáoyǔ*) lub miaoyu (苗语 *Miáoyǔ*) jest jednocześnie poprawne i niepoprawne. Najważniejszy jest fakt, że mieszkańcy Hajnanu należący do grupy苗族 *Miáozú* mówią w języku kim mun oraz to, że niektórzy 瑶族 *Yáozú* także mówią w tym języku (WWW2) (*Liú* 2001: 47).

Wszystko zależy bowiem od przyjętej perspektywy. Jak już wcześniej zaznaczono, autorka niniejszej pracy przychyliła się do definicji języka uznawanej przez zachodnie językoznawstwo, ale jednocześnie uważa, że dopiero rozpatrzenie zarówno poglądów chińskich, jak i zachodnich pozwala lepiej zrozumieć i opisać różnorodność językową wyspy Hajnan.

Chociaż istnieje tendencja do przypisywania jednego języka jednej grupie etnicznej, to jednak w książce 苗瑶语方言词汇集 (*Zbiór słownictwa dialektów języka Miáo-Yáo*) autor wyraźnie zaznacza:

„苗语和瑶语（以下简称苗瑶语）是汉藏语系中具有悠久历史的两种独特语言，其内部方言复杂。”(*Dèng i inni*, 1987: [s.n.])

(tłum: Miaoyu oraz yaoyu (dalej w skrócie nazywane miao-yaoyu) to dwa niezależne języki należące do grupy języków sino-tybetańskich¹⁵. Języki te mają długą historię, a wśród nich można wyróżnić liczne dialekty.)

We wspomnianej książce wyróżniono siedem różnych dialektów miaoyu oraz yaoyu. Choć autorzy zebrali naprawdę imponujący materiał językowy i opisali dialekty z prowincji 贵州 *Guìzhōu*, 湖南 *Húnán*, 四川 *Sìchuān* oraz 广西 *Guǎngxī*, to nie zebrano materiału z wyspy Hajnan ani też prowincji 广东 *Guǎngdōng*, do której w czasie publikacji należała wyspa (*Dèng i inni*, 1987: [s.n.]).

Rodzimi użytkownicy

Zgodnie z danymi z roku 2000 na całym świecie jest 374 500 tysięcy rodzimych użytkowników języka kim mun. Mieszkają głównie w La-

¹⁵ Pochodzenie języka kim mun nie jest jasne. W podrozdziale *Pochodzenie i klasyfikacja* przedstawiono różne hipotezy.

osie, Wietnamie i Chinach. W całych Chinach mieszka 200 000, w tym 61 tysięcy na Hajnanie (WWW2). Inne źródła podają, że na świecie żyje 493 800 rodzimych użytkowników kim mun, w tym 301 tysięcy w Chinach, 187 tysięcy w Wietnamie oraz 5800 osób w Laosie (Clark 2008: 8). Jeśli chodzi o przynależność etniczną rodzimych użytkowników kim mun w Chinach to www.ethnologue.com podaje następującą informację (WWW2):

„The majority officially classified within Yao nationality”.

Rodzimi użytkownicy języka kim mun stanowią drugą największą grupę wśród 瑶族Yáozú (WWW2). Grupa瑶族Yáozú liczy 2,13 miliona i głównie zamieszkuje prowincje 广西Guǎngxī (1,23 miliona), 湖南Húnán (300 000), 广东Guǎngdōng (100 000), 云南Yúnnán (20 000), 贵州Guìzhōu (20 000) oraz 江西Jiāngxī (10 000). W zależności od miejsca zamieszkania oraz wyglądu tradycyjnych strojów瑶族Yáozú są różnie nazywani: „盘瑶Pányáo, 山子瑶Shānzǐyáo, 茶山瑶Cháshānyáo, 布努瑶Bùnnǚyáo, 土瑶Tǔyáo, 花瑶Huāyáo, 蓝靛瑶, 白裤瑶, 红瑶, 红头瑶, 红头瑶, 平地瑶, 木柄瑶, 花头瑶, 沙瑶, 花篮瑶, 勐腊瑶, 八排瑶oraz 坳瑶” (L-Thongkum 1992: 164).

, , , , , lán diàn yáo , bái kù yáo , hóng yáo , hóng tóu yáo , hóng tóu yáo , píng dì yáo , mù bǐng yáo , huā tóu yáo , shā yáo , huā lán yáo , měng xī yáo , bā pái yáo oraz ào yáo

Z kolei inne źródło podaje, że瑶族Yáozú to nazwa uznanej mniejszości w Chińskiej Republice Ludowej i należą do niej rodzimi użytkownicy języków z grup językowych: mien (tu zalicza się kim mun), hmong oraz taj-kadaj (Aumann i Siwell 2004: 15). Natomiast na Hajnanie język kim mun jest używany przez 苗族Miáozú.

Rodzimi użytkownicy języka kim mun mieszkający na Hajnanie mówią często znają także hlai, Hainan minyu lub putonghua. Osoby młode, w szczególności wykształceni mężczyźni, którzy często mają kontakt z ludźmi spoza społeczności苗族Miáozú są dwujęzyczni (Liú 2001: 47).

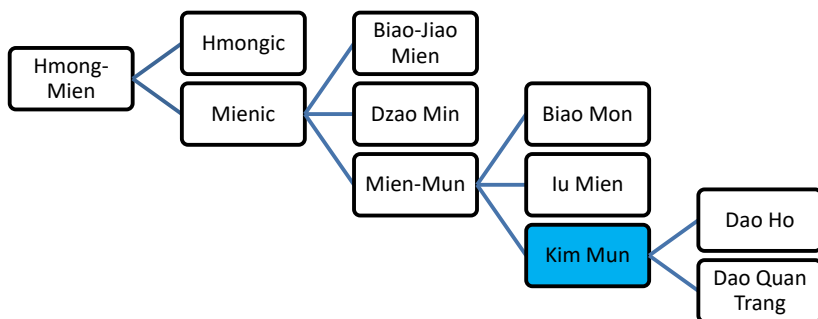
Status

Zgodnie z klasyfikacją przedstawioną na stronie www.ethnologue.com język kim mun ma status 6a vigorous (ang. żywotny, pełen życia). Jest językiem uznanej przez prawo grupy etnicznej 瑶族 *yáo zú*. W 1983 roku wprowadzono w Chinach do zapisu tego języka pismo oparte na alfabecie łacińskim i do dziś trwają próby zapisywania go (WWW2).

Pochodzenie i klasyfikacja

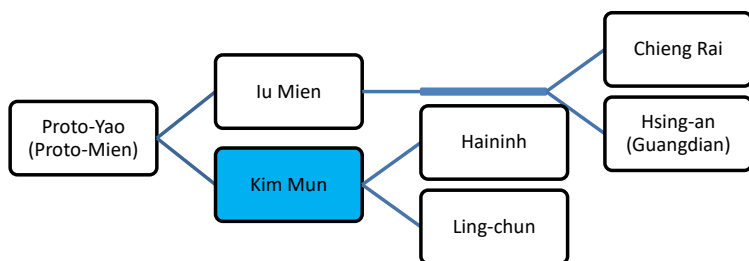
Pochodzenie języka kim mun nie jest jasne. W niniejszym rozdziale zostaną przedstawione hipotezy różnych badaczy.

Strona www.glottolog.com podaje poniższą klasyfikację języka kim mun (WWW3):



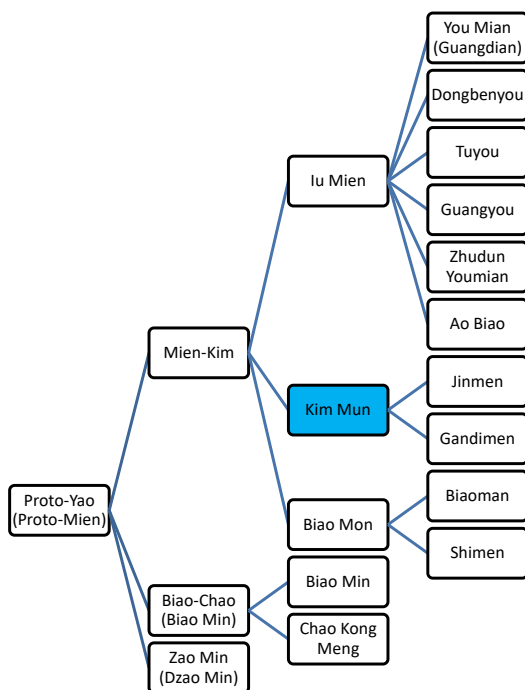
Ilustracja 10: Pochodzenie języka kim mun I

W 1970 roku Purnell zasugerował istnienie języka proto-mien (proto-yao), z którego później miał właśnie wyodrębnić się kim-mun. Choć zarzucano mu, że nie zebrał wystarczającej ilości danych dotyczących iu mien, to jednak jego badania zostały potwierdzone przez późniejsze badania i przetrwały próbę czasu (Aumann i Siwell 2004: 14). Warto tutaj zaznaczyć, że użytkownicy kim mun i iu mien nie rozumieją się wzajemnie, podobieństwo leksykalne jest różne w zależności od dialektów i waha się od 60% do prawie 80% (WWW2).



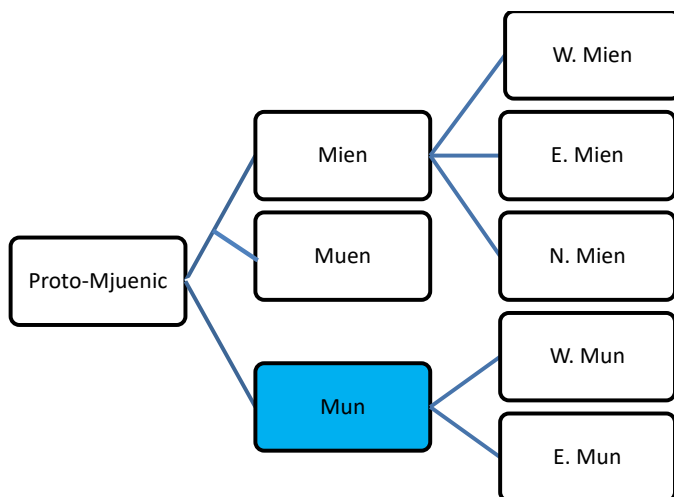
Ilustracja 11: Pochodzenie języka kim mun II

Mao, Meng i Zheng zaproponowali nieco inny podział oparty na cechach języka i słownictwie, a nie historycznej rekonstrukcji. Wyniki ich badań przedstawia ilustracja 12 (Aumann i Siwell 2004: 15):



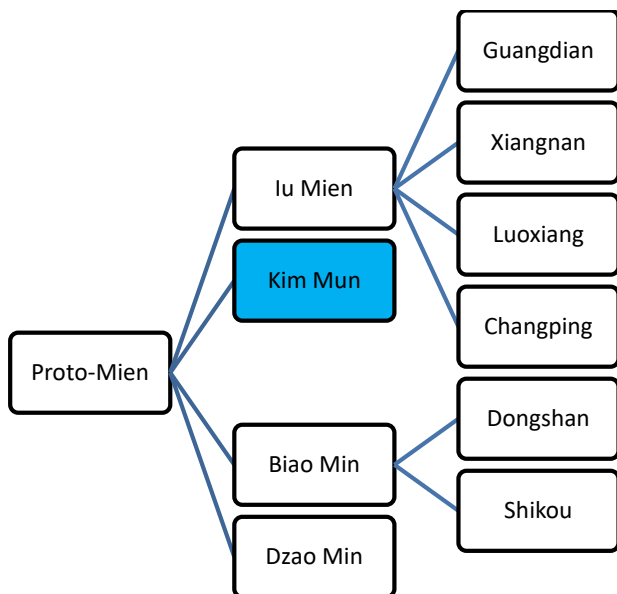
Ilustracja 12: Pochodzenie języka kim mun III

L-Thongkum po przeprowadzeniu badań terenowych w Chinach stworzyła schemat (L-Thongkum 1992: 170):



Ilustracja 13: Pochodzenie języka kim mun IV

W 1995 roku Wang i Mao zaproponowali jeszcze inny schemat przedstawiający pochodzenie i klasyfikację języka kim mun (Aumann i Siwell 2004: 17):



Ilustracja 14: Pochodzenie języka kim mun V

Przedstawione schematy odnoszące się do pochodzenia języka kim mun doskonale odzwierciedlają trudności, z którymi muszą zmagać się badacze języków ogólnie pojętej Azji Południowo-Wschodniej. Celem niniejszej pracy nie jest ustalenie jedyne go słusznego schematu przedstawiającego pochodzenie języka kim mun. Najważniejsze jest, że język kim mun to kolejny język, który ma niewiele wspólnego z urzędowym językiem Chin – putonghua i przyczynia się do różnorodności językowej wyspy Hajnan.

Charakterystyka języka

Warto podkreślić, że użytkownicy kim mun na Hajnanie byli przed kilkaset lat odseparowani od użytkowników kim mun mieszkających na kontynencie (Clark 2008: 16). Jednak trudno znaleźć znaczące różnice między kim mun w Wietnamie i na Hajnanie (Clark 2008: 147). Język ten charakteryzuje się bogatym słownictwem pozwalającym opisać naturę. Występuje wiele zapożyczeń z języka chińskiego:

z dawnego yue oraz współczesnego Hainan minyu. Co ciekawe, każda z cyfr ma dwie nazwy: tradycyjną oraz nową zapożyczoną z yue (Liú 2001: 47).

3.7. Tsat (回辉语 *Huíhuīyǔ*)

Ogólne informacje

Tsat znany także pod nazwami Tsat, Hainan Cham, Hui, Huihui, Sanya Hui, Utsat lub Utset to język, którego użytkownicy mieszkają w miejscowościach 回辉 *Huíhuī*, 羊栏 *Yánglán* i 回新 *Huíxīn* niedaleko 三亚 *Sānyà* (WWW2). Kiedyś rodzimi użytkownicy tego języka zamieszkiwali także część wybrzeża w okolicach 三亚 *Sānyà* (Thurgood 2010: 40). Historyczna nazwa tego języka to 番语 *Fānyǔ* (Liú 2001: 48).

Rodzimi użytkownicy

Liczba rodzimych użytkowników języka tsat wynosi 4 tysiące (WWW2) lub według innych źródeł 7 tysięcy (Liú 2001: 48). Można też znaleźć informację, że w wioskach 回辉 *Huíhuī* i 回新 *Huíxīn* mieszka 4131 ludzi, wśród których 3849 wciąż zna ten język (autor źródła używa nazwy Hainan cham) (Thurgood 2010: 40).

Należą oni do mniejszości etnicznej 回族 *Huízú* i są muzułmanami. Sami mówią o sobie Utsat, a swój język nazywają tsat. 回族 *Huízú* to nazwa tej grupy w putonghua (WWW2). Ponieważ przedstawiciele tej grupy etnicznej zawsze mieszkali blisko siebie, to udało im się zachować język i tradycje ludowe (Liú 2001: 48). Zaliczenie do grupy 回 *Huí* wynika głównie z wyznania, ponieważ językowo i kulturowo nie są powiązani z przedstawicielami tej grupy zamieszkującymi północne Chiny.

Zapiski historyczne sugerują, że rodzimi użytkownicy języka tsat przybyli na wyspę Hajnan w XII lub XIII wieku z terenów dzisiejszego Wietnamu. Znaleźli się wśród różnych ludów mówiących różnymi językami. Wpływ języka hlai był znikomy, ale Hainan minyu już bardziej znaczący (Liú 2001: 48). Z tego powodu może się zdawać, że obecny język tsat ma więcej wspólnego z otaczającymi go językami niż z językami w Wietnamie, z których się wywodzi (Thurgood 2010: 40).

Niektóre źródła podają dwie daty, kiedy to Hainan cham miał wyodrębnić się z języka północnym roglai¹⁶: rok 982 i rok 1471. W związku z zawirowaniami historycznymi związanymi z upadkiem stolicy Królestwa Champa-Indrapura kupcy udali się na Hajnan, a pozostali rodzeni użytkownicy języka północnego roglai wyemigrowali na południe królestwa. Pozwala to wyjaśnić, dlaczego Hainan cham ma cechy wspólne z językiem północnym roglai, który używany jest obecnie w południowym Wietnamie (Thurgood 2010: 42).

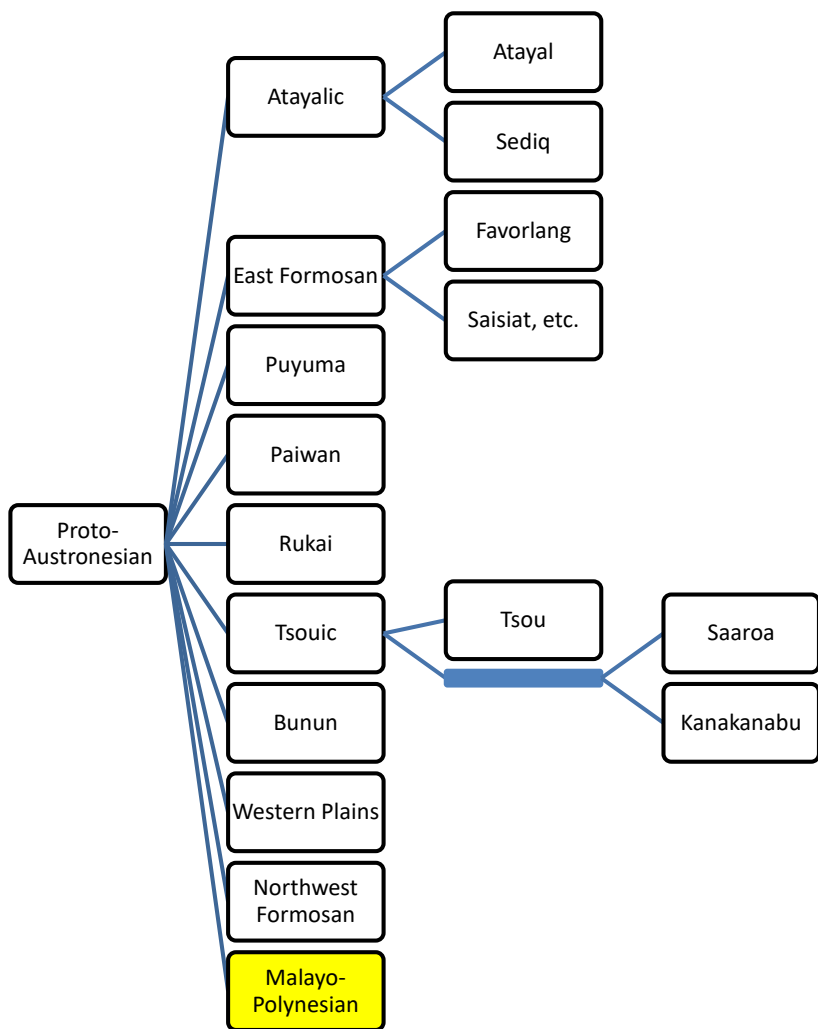
Status

Zgodnie z www.ethnologue.com tsat ma status 6b threatened (ang. zagrożony). Rodzimi użytkownicy tego języka często znają też putonghua – w tym języku dzieci uczą się w szkole, a także Hainan mi-nyu oraz yue – wykorzystywany w kontaktach handlowych. Czasem jest to jednak niepełna znajomość tych języków (WW2) (Liú 2001: 48).

Pochodzenie i klasyfikacja

Badacze nie są zgodni w kwestii pochodzenia i klasyfikacji. Jak już wspomniano w pierwszym rozdziale, języka tsat nie udało się przypisać do żadnej grupy (Kurpaska 2010: 8). Jednak inne źródła podają, iż jest to język austronezyjski – jedyny należący do tej grupy w całych Chinach (tutaj też źródła podają różne możliwości), a dokładniejsza klasyfikacja została przedstawiona na ilustracji 15 (Blench i Dendo 2004: 14) (WW2):

¹⁶ Współcześnie w języku roglai mówi grupa etniczna Raglai zamieszkująca południowy Wietnam.



Ilustracja 15: Pochodzenie języka tsat

Charakterystyka języka

Tsat to język tonalny (ma pięć tonów) (*Liú* 2001: 48). Tonalność tego języka związana jest z wpływem innych języków z wyspy Hajnan. Uważa się, że jest podobny do języka północny roglai, ale oba te języki znacznie się różnią. Fonetyka języka wskazuje na długą historię rozwoju niezależną od języków czamskich (WWW2).

Język ma 19 nagłosów, 57 wygłosów i 7 samogłosek, a wśród nich 3, w przypadku których ważna jest opozycja dźwięk krótki-długi. Dominują wyrazy jednosylabowe. Wcześniej tsat był językiem, gdzie dominowały wyrazy wielosylabowe, ale przypuszcza się, że ta zmiana wynika z kontaktu z językiem chińskim: wczesnymi dialektami północnymi, Hainan minyu, yue i w końcu putonghua (Thurgood 2010: 47) (Thurgood 2010: 43). Najbardziej charakterystyczne są zapożyczenia z Hainan minyu zarówno w zakresie słownictwa (klasyfikatory, liczebniki, przysłówki, rzeczowniki, czasowniki) (Thurgood 2010: 42), jak i struktur gramatycznych (*Liú* 2001: 48). Na przykład konstrukcja z partykułą to kalka konstrukcji z 的 *de* występującej w chińskim (Thurgood i Li 2002: 9). Tsat charakteryzuje się szykiem zdania SVO (podmiot, orzeczenie, dopełnienie) (Thurgood 2010: 42).

Podsumowanie

Jak już wspomniano we wstępie, jadąc na Hajnan, autorka była świadoma istnienia tylko jednego języka wyspy Hajnan, oprócz języka urzędowego obowiązującego w całych Chinach. Pobyt w tym niezwykle ciekawym miejscu, również pod względem językowym, stał się inspiracją do przeanalizowania źródeł i napisania niniejszej pracy. Celem jest zaprezentowanie różnorodności językowej wyspy Hajnan.

Podsumowując, różnorodność językowa wyspy Hajnan to zjawisko wyjątkowe. Mieszkańcy wyspy mówią w kilkunastu różnych językach i wielu dialektach. Ze względu na położenie geograficzne poszczególne języki często tak bardzo różnią się od spokrewnionych z nimi języków poza wyspą, że ich rodzimi użytkownicy nie są w stanie się porozumieć. Doskonałym przykładem są Hainan minyu (inny niż język chiński min w prowincji 福建 *Fújiàn*) czy też danzhouhua lub danjiahua (bardzo różne od yue, z którego prawdopodobnie się wywodzą). Dawniej wyspa była miejscem wygnania ludzi z różnych rejonów Chin posługujących się różnymi językami.

Często trudno określić w jakim okresie i skąd przywędrowali na wyspę rodzimi użytkownicy danego języka. W przypadku wielu języków niechińskich badacze spierają się, jeśli chodzi o pochodzenie, klasyfikację czy nawet cechy danego języka. Taka sytuacja jest jednak nieunikniona. Położenie Hajnanu sprzyjało migracji, a przyjazny klimat spowodował, że mieszkańcy nie musieli tworzyć licznych grup, aby przetrwać. Sprzyjało to współistnieniu wielu języków jednocześnie. Dzięki kontaktom, na przykład handlowym, pomiędzy rodzimymi użytkownikami różnych języków, wpływały one wzajemnie na siebie. Proces ten dotyczył wszystkich aspektów języka. Z tego względu obecnie niektóre języki Hajnanu (na przykład lingaohua), mają więcej wspólnego z otaczającymi je językami niż z tymi, z których się wywodzą.

Autorka pracy starała się obiektywnie przedstawić różne wyniki badań i poglądy dotyczące omawianych języków. Wciąż jest wiele do zbadania i wyjaśnienia. Nie wszystkie języki cieszą się takim samym zainteresowaniem badaczy, a sytuacja omawianych w pracy języków bardzo szybko się zmienia. Obecna polityka językowa Chińskiej Republiki Ludowej także ma wpływ na zainteresowanie badaczy językami

Hajnanu. Bywa też różnie z dostępnością źródeł. Z tego względu w niniejszej pracy niektóre języki mogły zostać opisane bardziej szczegółowo niż inne. Pozostaje mieć nadzieję, że różnorodność językowa wyspy Hajnan zainteresuje większą liczbę sinologów i wkrótce te ciekawe języki zostaną lepiej poznane.

Status języka (WWW2)

Poziom	Status	Opis
0	Międzynarodowy	Język jest szeroko stosowany w kontaktach międzynarodowych w handlu, wymianie wiedzy i polityce .
1	Państwowy	Język jest używany w edukacji, pracy, środkach masowego przekazu i rządzie na szczeblu państwowym.
2	Prowincjonalny	Język jest używany w edukacji, pracy, środkach masowego przekazu i rządzie w głównych jednostkach administracyjnych kraju.
3	Używany do szerszej komunikacji	Język jest używany w pracy i środkach masowego przekazu w danym regionie, ale nie posiada oficjalnego statusu.
4	Edukacyjny	Język jest aktywnie używany, a standaryzacja i literatura są podtrzymywane przez szeroko rozpowszechniony system edukacji wspieranej instytucjonalnie.
5	Rozwijający się	Język jest aktywnie używany, a literatura w standardowej formie jest używana przez niektórych, choć nie jest to zjawisko ani powszechne, ani trwałe.
6a	Żywy	Język jest używany w komunikacji twarzą w twarz przez wszystkie pokolenia, a jego sytuacja jest stabilna.
6b	Zagrożony	Język jest używany w komunikacji twarzą w twarz przez wszystkie pokolenia, ale maleje użytkowników.

Poziom	Status	Opis
7	Zmieniający się	Pokolenie rodziców może używać języka między sobą, ale nie jest on przekazywany dzieciom.
8a	Wymierający	Jedynymi aktywnymi użytkownikami języka są członkowie pokolenia dziadków i pradziadków.
8b	Prawie wymarły	Jedynymi pozostałymi użytkownikami języka są członkowie pokolenia dziadków lub pradziadków, którzy mają niewiele okazji do używania języka.
9	Chwilowo zapomniane	Język przypomina o tożsamości i dziedzictwie grupy etnicznej, ale nikt nie posiada więcej niż symbolicznej biegłości.
10	Wymarły	Język nie jest już używany i nikt wiąże swojego poczucia tożsamości etnicznej z tym językiem.

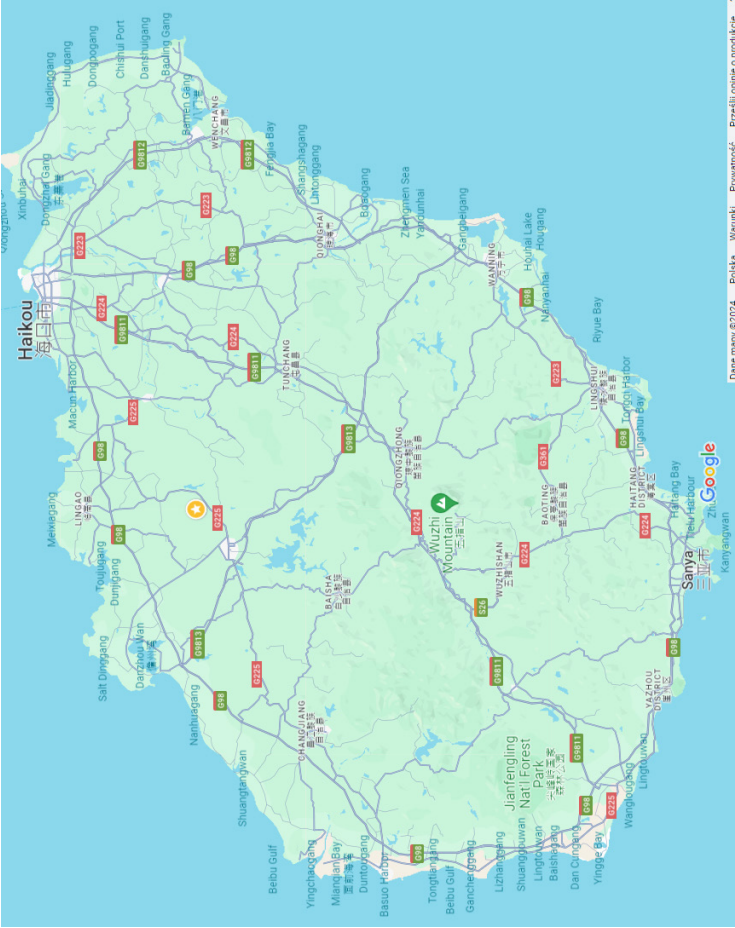
Bibliografia

- Aumann, Greg, Paul Siwell. 2004. *Subgrouping of Mienic Languages: Some Observations*. Tempe, Arizona: Arizona State University, Program for Southeast Asian Studies Publisher.
- Blench, Roger, Mallam Dendo. 2004. *Stratification in the Peopling of China: How Far Does the Linguistic Evidence Match Genetics and Archaeology?* Geneva. (Opublikowano na stronie: www.rogerblench.info/Language/China/Geneva%20paper%202004%20submit.pdf)
- 陈波Chén Bō. 2008. 海南方言研究Hǎinán fāngyán yánjiū. 海口Hǎikǒu: 海南出版社Hǎinán chūbǎnshè / 南方出版社Nánfāng chūbǎnshè.
- Clark, Eddie. 2008. *A Phonological Analysis and Comparison of Two Kim Mun Varieties in Laos and Vietnam*. Payap University.
- 邓方贵Dèng Fāngguì, 石如金Shí Rújīn, 张永祥Zhāng Yǒngxiáng i inni. 1987. 苗瑶语方言词汇集Miáoyáyǔ fāngyán cíhuìjī. 北京Běijīng: 中央民族学院出版社Zhōngyāngmínzú chūbǎnshè.
- 符玉川Fú Yùchuān. 1996. 《海南古代移民与海南方言》Hǎinán gǔdài yímin yǔ Hǎinán fāngyán, w海南大学学报(人文社会科学版) 1996年02期Hǎinán dà xué xuébào (Rénwén shèhuì kēxuébǎn) 1996 nián 02qī.
- 高泽强Gāo Zéqiáng. 2001. 《黎语地名初探Líyǔ dì míng chū tàn》, w: 琼州大学学报2001年第03期 Qióngzhōu dàxué xuébào 2001 nián dì 03 qī.
- Künstler, Mieczysław Jerzy. 2000. *Języki Chińskie*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie DIALOG.
- Kurpaska, Maria. 2010. *Chinese Language(s). A Look through the Prism of The Great Dictionary of Modern Chinese Dialects*. Berlin / New York: De Gruyter Mouton.
- L-Thongkum, Theraphan. 1992. “A View on Proto-Mjuenic (Yao)”, w: *The Mon-Khmer Studies Journal*, vol. 22, s. 163-230.
- L-Thongkum, Theraphan. 2001, “The Tai-Kadai peoples of Hainan Island and their languages”, w: *Essays in Tai Linguistics*, s. 189-204.
- Chulalongkorn University Press. 李政芳Lǐ Zhèngfāng. 2010. 《黎语的衍生与演变》Líyǔ de yǎnshēng yǔ shuāibiàn, w新东方2011年第02期 Xīndōngfāng 2011 nián dì 02 qī. 刘剑三Liú Jiànsān. 2009. 临高语话材料集Língāo yǔhuà cáiliàojí. 北京Běijīng: 中国民族大学出版社 Zhōngguó Mínzúdàxué chūbǎnshè.
- 刘新中Liú Xīnzhōng. 2001. 《海南岛的语言与方言》Hǎinándǎo de yǔyán yǔ fāngyán, w方言2001年第01期 Fāngyán 2001 nián dì 01qī.
- 刘新中Liú Xīnzhōng. 2006. 海南闽语的语音研究Hǎinán Mǐnyǔ de yǔyīn yánjiū. 北京Běijīng: 中国社会科学出版社Zhōngguó shèhuì kēxué chūbǎnshè.

- 刘援朝Liú Yuáncháo. 2004.《黎语方言声调的对应问题》*Líyǔ fāngyán shēngdiào de duìyìng wéntí*, w: 语言科学2004年第04期 *Yǔyán kēxué 2004 nián dì 04 qī*.
- 刘援朝Liú Yuáncháo. 2008.《黎语加茂话概况》*Líyǔ Jiāmàohuà gàikuàng*, w: 民族语文2008年第01期 *Mínzú yǔwén 2008 nián dì 01 qī*.
- 潘婷玉Pān Tíngyù. 2013.《浅探海南方言及普通话的音律结构》*Qiǎntàn Hǎinán fāngyán jí pǔtōnghuà de yīnlǜ jiégòu*, w中国科教创新导刊 2013年13期 *Zhōngguó kējiaoxīn dǎokān 2013 nián 13 qī*.
- Ramsey, Robert S. 1987. *The Languages of China*. Princeton: Princeton University Press.
- Sagart, Laurent. 2003. “A new collection of descriptions of languages of China”, w: *Cahiers de linguistique – Asie orientale*, vol. 32 2, 2003. s. 287-298.
- Thurgood, Graham. 2010. *Hainan Cham, Anong, and Eastern Cham: Three Languages, Three Social Contexts, Three Patterns of Change*. (Opublikowano na stronie: <http://www.csuchico.edu/~gthurgood/Papers/KobeThurgood.pdf>)
- Thurgood, Graham, Fengxian Li. 2002. “Contact Induced Variation and Syntactic Change in the Tsat of Hainan”, w *Proceedings of the Twenty-Eighth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society: Special Session on Tibeto-Burman and Southeast Asian Linguistics (2002)*, s. 149-164. (Opublikowano na stronie: journals.linguisticsociety.org/proceedings/index.php/BLS/article/view/1033)
- 王彩Wáng Cǎi. 2009.《琼南闽语前缀“阿”的语用现象及语源考察》*Qióngnán Mínyǔ qiánzhuì “ā” de yǔyòng xiànxàng jí yǔyuán kǎochá*, w: 琼州学院学报2009年 第4期 *Qióngzhōu xuéyuàn xuébào 2009 nián dì 4 qī*.
- 文珍Wén Zhēn, 邢杰伶Xíng Jiélíng. 2010.《海南省乐东县抱串老村黎语的使用状况调查》*Hǎinánshěng Lèdōngxiàn Bàochuàn Lǎocūn Líyǔ de shíyòng zhuàngkuàng diào chá*, w: 湖北经济学院学报(人文社会科学版) 2010年第03期 *Húběi jīng jìnjì xuéyuàn xuébào (Rénwén shèhuì kēxuébǎn) 2010 nián dì 03 qī*.
- 熊正辉Xióng Zhèng huī, i in. 2012. 中国语言地图集: 少数民族语言卷 *Zhōngguó yǔyán dìtújī: shǎoshù mínzú yǔyán juàn*. 商务印书馆 *Shāngwù yìnshūguǎn*.
- 庄翠娟Zhuāng Cuìjuān. 2009.《浅议海南话》*Qiǎnyì Hǎinánhuà*, w: 琼州学院学报2009年第6期 *Qióngzhōu xuéyuàn xuébào 2009 nián dì 6 qī*.
- 张惠英Zhāng Huìyīng. 2006.《海南方言的分区》*Hǎinán fāngyán de fēnqū*, w: 方言2006年第01期 *Fāngyán 2006 nián dì 01qī*.
- 张元生Zhāng Yuánshēng, 马加林Mǎ Jiālín, 文明英Wén Míngyīng, 韦星朗Wéi Xīnglǎng. 1985. 海南临高话 *Hǎinán Língāohuà*. 南宁 *Nánníng*: 广西民族出版社 *Guǎngxī Mínzú Chūbǎnshè*

- WWW1: Austronesian Basic Vocabulary Database [www. language.psy.auc-
kland.ac.nz/austronesian/language.php?id=724](http://www.language.psy.auckland.ac.nz/austronesian/language.php?id=724), 28.02.2015.
- WWW2: Ethnologue www.ethnologue.com, 13.02.2015.
- WWW3: Glottolog www.glottolog.org/resource, 1.05.2015. 2015.
- WWW4: Mapy Google www.google.pl/maps/mm, 1.05.2015.
- WWW5: 新华词典 *Xīnhuá Cídiǎn* <http://xh.5156edu.com>, 2.12.2015.

Hajnan



Ilustracja 16: Hajnan (<https://www.google.pl/maps>)

Katarzyna Wizła-Lin – ukończyła sinologię oraz filologię angielską z germańską na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jest także absolwentką Master of Teaching Chinese to Speakers of Other Languages na Uniwersytecie Sun Yat-sena w Kantonie. Obecnie przygotowuje rozprawę doktorską na temat Hajnanu i Tajwanu.

W 2013 roku po raz pierwszy odwiedziła wyspę Hajnan. Różnorodność językowa tego miejsca stała się jej najważniejszym zainteresowaniem badawczym.

ISBN 978-83-68006-37-7

DOI 10.48226/978-83-68006-37-7